

Waar is de „organisation man”?

Vaak kan de mening worden vernomen dat hogere functionarissen in grote ondernemingen minder individuele ont-plooiingsmogelijkheden zouden hebben. Ook in de Verenigde Staten, aldus L. W. Porter ¹⁾, is de opinie populair dat W. H. Whyte's „organisation man” (hierna O.M.) vooral in de sfeer van „big business” zou circuleren. De O.M. staat bekend als een conformist ²⁾, zich behoedzaam aanpassend met een „sheep-like behavior”.

Met behulp van de resultaten van een onderzoek be-wijfelt Porter dat de O.M. speciaal een produkt zou zijn van grote ondernemingen. Vroegere onderzoekingen con-cludeerden wel veelal tot een hoger moreel en meer „job satisfaction” bij kleinere eenheden, doch dit zouden door-gaans intra-, en niet interorganisatorische vergelijkingen, benevens niveaus lager dan die van manager, betreffen. Bovendien vormt het verschijnsel van de O.M. een ander studieobject dan dat van „job satisfaction”.

Porter nam deel aan een vergelijkend onderzoek naar het effect van grote en minder grote ondernemingen op attitudes van managers. Ruim 1.700 managers uit het gehele land, geselecteerd door random samples, beant-woorden vragenlijsten. De ondernemingsgrootte werd onderscheiden in drie typen naar aantallen werknemers: kleine (1 - 499), middelgrote (500 - 4.999) en grote (5.000 en meer) waarin resp. 329, 720 en 652 van de responderende managers werkten. Voorts werden de hieronder vermelde uitkomsten gebaseerd op de gemiddelde waarden voor de onderscheiden drie niveaus van vice-president, upper- en van lower-middle managers. (Upper-middle had bijv., bij een totaal van vijf niveaus, er twee boven).

Het eerste van de onderzochte typen van attitudes van managers betrof een beschrijving van hun functie door het hanteren van een twintigtal schalen, met verschillende waarden voor twee contraire adjectieven, bijv.:

1 ——— 2 ——— 3 ——— 4 ——— 5 ——— 6 ——— 7
challenging not challenging

De schalen met consistente trends, waarbij de managers uit grote ondernemingen het intensiefst de waarden in de linker helft van de schalen hanteerden, waren: interesting-boring, good-bad, difficult-easy, intense-relaxed, complex-simple, formal-informal, profound-superficial, challenging-not challenging, competitive-coöperatieve. Hiervoor werden vrijwel steeds in middelgrote bedrijven waarden berekend, die lagen tussen die voor de managers uit grote en kleine ondernemingen. Zo beliep de gemiddelde waarde van de „difficulty-easy”-schaal naar af-nemende ondernemingsgrootte resp. 2,80, 2,92 en 3,17.

Porter merkt op dat dit gunstige resultaat voor managers uit grote ondernemingen niet overeenstemt met het populaire beeld uitgezonderd dat van formal-informal. Daarbij komt nog dat de „challenge” groter bleek naarmate de onderneming groter was. Vermeldenswaard zijn nog enkele schalen zonder trend, w.o.: important-unimportant, routine-varied, broad-narrow, independent-dependent, weak-powerful, active-passive.

Een tweede, vraag hield in het beschrijven door de onder-vraagden van de, door hun functie vereiste, persoonlijke eigen-schappen: „in the order of their importance for success in your management position”. Hierbij moest worden gekozen uit 10 kenmerken, waarvan vijf representatief voor de O.M. (en „other directed” ³⁾ nl. „adaptable”, agreeable, cautious, cooperative, tactful; en vijf voor de niet-O.M. („inner-directed” ³⁾; nl. decisive, forceful, imaginative, self-confident, independent. Hiervan werden voor forceful en imaginative trends geregis-treerd in grote ondernemingen; de andere duidelijke twee trends waren voor cautious en tactful en wel in kleine ondernemingen.

De derde vraag behandelde het „psychisch inkomen”. Ook hier in grote ondernemingen de hoogste graad en wel voor self-realization, autonomy, esteem en social. De bevrediging van security was echter het grootst in middelgrote en het geringst in kleine ondernemingen.

Porter tracht de uitkomsten te verklaren, waarbij hij o.m. opmerkt dat juist de langere pyramideladders een „challenge” voor ambitieuze managers kunnen zijn. (Tege-lijkertijd kan evenwel de grote organisatie voor de niet-ambitieuze de grootste veiligheid betekenen). Wat conformiteit betreft wijst hij erop dat juist kleine ondernemingen vaak een traditionalistisch patroon met een autocratische topleiding vertonen. Hij constateert o.m. dat niveau en aard der functie, i.c. met een grotere „challenge” voor hogere en lijnmanagers, meer effect op managersattitudes bleken te hebben dan ondernemingsgrootte.

Deze laatste opmerking relateert o.i. het populaire beeld „big business = O.M.” meer dan de andere enquête-resultaten. De man, die „objectief” onder de O.M. valt, kan subjectief een andere existentie beleven. Bij het geven van enige anti-O.M. recepten uitte Whyte de vrees dat: „any change will exist largely on the level of language. The organisation man has a tremendous affinity for vogue words by which the status quo can be described as dynamic advance and „individualism”, alas, is such word” ⁴⁾. Is deze verwachting, mede door het effect van Whyte's bestseller, en wellicht ook door de Barry Goldwater rage ⁵⁾ hier en daar in vervulling gegaan? Ten slotte, de O.M. is mede een produkt van „the pressures of society against the individual”. In welke mate doen deze, al dan niet contro-leerbare, pressies zich voor? Een vraag, die niet alleen van toepassing is op de Verenigde Staten en het bedrijfs-leven.

M. H.

¹⁾ In „Harvard Business Review” van november/december 1963. ²⁾ W. H. Whyte formuleert het in „The organisation man” genuanceerder: „I do not equate the Social Ethic (van de O.M.) with conformity, nor do I believe those who urge it wish it to be, for most of them believe deeply that their work will help rather than harm the individual” (Penguinpocket, blz. 15/16). ³⁾ Zie Riesmans bekende „The lonely crowd”, vertaald bij Uitgeverij van Gorcum en Comp. N.V., Assen, als „De eenzame massa”. ⁴⁾ T.a.p., blz. 368. ⁵⁾ De O.M. kan zowel een ultra-links als ultra-rechts produkt zijn.

INHOUD

	Blz.
Waar is de „organisation man”?	43
De Nederlandse export en de E.E.G., door Prof. Dr. J. Kymmell	44
Meer eenheid in belastingdrukcijfers, door Dr. J. H. Christiaanse	47
Verkeersveiligheidsresearch in Nederland, door Ir. E. Asmussen	49
Het jaar 1963 overtrof Duitse verwachtingen: ver-dere economische expansie in het nieuwe jaar, door L. J. M. van den Berk	51
Vestiging in het Groothertogdom Luxemburg; keuze van rechtsvorm, door J. Loesch	52

	Blz.
Boek besprekingen:	
Sir Roy Harrod en D. C. Hague (ed.): Internatio-nal Trade Theory in a Developing World, bespr. door Prof. Dr. F. Hartog	56
Ir. E. Hijmans: Mens, metaal, machine, bespr. door Drs. P. van Zuuren	57
The Economic Development of Kenya, bespr. door Drs. H. Linnemann	58
Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	58
Recente publikaties	59

Sinds het inwerkingtreden van het E.E.G.-verdrag is de intrahandel tussen de zes E.E.G.-landen sterk toegenomen. Nederland is hierbij relatief achtergebleven. Het Nederlandse aandeel in de intra-E.E.G.-handel is sterk gedaald ten gunste van Frankrijk en Italië. Deze daling vond plaats in alle sectoren, met uitzondering van de minst expansieve sector der petroleumderivaten. Het is niet mogelijk voor dit achterblijven één duidelijke, ondubbelzinnige verklaring te geven. Niettemin wekken de feiten een gevoel van onbehagen, zeker in de schaduw van de loonsverhogingen. Het Nederlandse aandeel in het intrahandelseffect van de E.E.G. bedroeg voor 1962 niet meer dan 3 pCt. Het effect hiervan op Nederlands bruto nationaal produkt kan men ramen op ongeveer f. 65 mln.

Frappant is de tegenstelling tussen de politieke en de economische ontwikkeling van de E.E.G. In het politieke vlak sinds 1958 vrijwel geen vooruitgang, doch wel teleurgestelde verwachtingen en een verscherping van nationalistisch getinte tegenstellingen; in het economische vlak een duidelijke ontwikkeling en een voortdurend proces van verandering en expansie. Is politiek een Europese gemeenschap non existent, economisch is de gemeenschappelijke markt al een stuk realiteit, ook al is zij nog niet geheel gerealiseerd.

Het economisch effect van de E.E.G. dat het duidelijkst met cijfers kan worden zichtbaar gemaakt en toegelicht, is de sterk gestegen export van de lid-staten naar elkaar. Deze sterke toename van de intrahandel tussen de E.E.G.-partners kan op twee manieren worden geïllustreerd.

In de eerste plaats kan men de ontwikkeling van de intrahandel sinds 1958 vergelijken met het verleden. Dit is gebeurd in tabel 1¹⁾.

TABEL 1.

Ontwikkeling intrahandel E.E.G. in mln. \$ (export)

1951	3.640	100		
1954	4.666		100	
1958	6.864	188	147	100
1962	13.564			197

Tussen 1958 en 1962 nam de intrahandel sterker toe dan in de 7 voorafgaande jaren.

Men kan deze ontwikkeling ook illustreren door uit te gaan van het verband dat er in grote trekken bestaat tussen de ontwikkeling van het bruto nationaal produkt en de invoer. Hoewel ook in de jaren vóór 1958 de intrahandel sterker steeg dan het bruto nationaal produkt van de gezamenlijke partners, was dit verschil in de jaren 1958-1962 aanzienlijk groter. Dit moge blijken uit tabel 2.

¹⁾ Deze tabel en ook de volgende tabellen bevatten cijfers gepubliceerd door het Bureau voor de Statistiek van de Europese Gemeenschappen.

De Nederlandse export en de E.E.G.

TABEL 2²⁾.

	1951/1958	1954/1958	1958/1962
toename bruto nationaal produkt		(in pCt.)	
E.E.G.-landen gezamenlijk	72	42	42,3
toename intrahandel	101	57	92,6

Uit deze cijfers blijkt dat in de jaren vóór 1958 gemiddeld de intrahandel 1,4 maal zo sterk steeg als het bruto nationaal produkt van de partners. In de eerste vier jaar na 1958 steeg de intrahandel bijna 2,2 maal zo sterk als het bruto nationaal produkt. Op de vele vragen welke t.a.v. de achtergrond en de consequenties van deze cijfers rijzen zal ik in dit artikel niet ingaan.

Slechts één vraag wil ik niet geheel negeren, nl. deze: wat zou men als het E.E.G.-effect van deze toegenomen intrahandel mogen beschouwen? Het antwoord daarop is, dat men zou kunnen stellen dat zonder E.E.G. de intrahandel tussen de Zes wellicht, evenals in het verleden, 40 pCt. sterker zou zijn gestegen dan het gezamenlijk bruto nationaal produkt van de lid-staten. Op grond van deze redenering kan men stellen dat de intrahandel in 1962 ongeveer 60 pCt. zou zijn toegenomen t.o.v. 1958 en zodoende ca. \$ 11 mrd. had kunnen bedragen. Aangezien de intra-

²⁾ Ter toelichting van deze cijfers diene het volgende. In de officiële E.E.G.-publicaties zijn de cijfers van de intrahandel berekend in dollars. Ditzelfde kan men ook doen bij de optelling van het bruto nationaal produkt van de partnerlanden. De complicatie hierbij is evenwel dat tussen 1951 en 1958 de Franse frank ca. 40 pCt. is gedevalueerd. Zulks verlaagt uiteraard de dollarwaarde van het Franse bruto nationaal produkt en van de Franse export voor de jaren 1957 en 1958. Aangezien het Franse bruto nationaal produkt in die jaren bijna 40 pCt. bedroeg van het totale bruto nationaal produkt van de gezamenlijke E.E.G.-landen doch de Franse export slechts ongeveer 15 pCt. van de intrahandel, reduceert de devaluatiecorrectie bij de omrekening in dollars het bruto nationaal produkt der E.E.G. veel sterker dan de intrahandel. Aangezien dit het beeld van de ontwikkeling tussen bruto nationaal produkt en intrahandel geheel scheef zou trekken, heb ik dit devaluatie-effect weer uit de cijfers over 1958 geëlimineerd. Een soortgelijke correctie, uiteraard in omgekeerde richting, werd voor de periode 1958-1962 toegepast in verband met de revaluatie van de DM en de gulden.

handel in dat jaar ca. \$ 13,5 mrd. bedroeg, zou men mogen stellen dat in het jaar 1962 de additionele intrahandel als gevolg van de E.E.G. ca. \$ 2,5 mrd. heeft bedragen.

Deze \$ 2,5 mrd. kan natuurlijk niet volledig als extra afzet en extra produktie worden beschouwd. Een deel hiervan zou, zonder E.E.G., wellicht geleverd zijn aan derde landen of uit derde landen zijn betrokken. Voor zover deze additionele intrahandel inderdaad additionele produktie vertegenwoordigt, is maar weer een deel hiervan ook extra inkomen omdat in deze additionele exporten ook een stuk extra import uit de buitenwereld verwerkt is.

Voorzichtig geschat zou men kunnen stellen dat de E.E.G.-landen gezamenlijk in 1962 wellicht \$ 1,25 mrd. netto extra hebben geproduceerd als gevolg van de gemeenschappelijke markt. Op een totale bruto produktie van de E.E.G. van bijna \$ 220 mrd. in 1962 is dit niet overweldigend. Hierbij moet evenwel worden bedacht dat de E.E.G. méér economische effecten heeft gehad. Deze zijn hier buiten beschouwing gebleven; zij zijn ook uiterst moeilijk te ramen.

Een belangrijke vraag is: wat is het aandeel van Nederland in deze toegenomen intrahandel? Een eerste antwoord op deze vraag vindt men in tabel 3.

TABEL 3.

Toename intrahandel E.E.G. (omgerekend in \$) in pCt. ^{a)}

	1951/58	1954/58	1958/62
Nederland	95	55	66,6
België/Luxemburg	49	38	78
Duitsland	133	56,5	88
Frankrijk	72	25	138
Italië	74	74	167

a) Door de omrekening in dollars is het percentage voor Frankrijk voor de periode 1951/58 en 1954/58 lager dan wanneer dit zou zijn berekend in franks. Evenzo is het cijfer voor Duitsland en Nederland voor 1962 gefatteerd als gevolg van de revaluatie.

Uit deze tamelijk verrassende tabel blijkt duidelijk dat de Nederlandse export naar de partnerlanden sinds 1958 aanzienlijk minder is gestegen dan de overeenkomstige export van de overige lid-staten. Bovendien blijkt, wanneer men de guldencijfers beziet, onze export naar de E.E.G. in deze jaren nauwelijks sterker te zijn gestegen dan in de periode vóór de E.E.G.!

BERICHT

Hierdoor delen wij onze donateurs, leden en abonnees mede, dat dezer dagen gebruik zal worden gemaakt van de verleende toestemming tot automatische giro-afschrijving van aan ons verschuldigde bedragen. Voor zover ons geen formulier voor automatische afschrijving werd toegezonden en de donatie, de contributie of het abonnementsgeld voor het jaar 1964 nog niet werd overgemaakt, verzoeken wij U beleefd dit thans zo spoedig mogelijk te doen door storting op onze postrekening no. 8408 of op onze rekening bij de Heren R. Mees & Zoonen te Rotterdam.

Stichting
Het Nederlandsch Economisch Instituut

(I. M.)

Het behoeft dan ook niet verbazen in het licht van deze cijfers, dat het Nederlandse aandeel in de intra-E.E.G.-handel sterk is gedaald ten gunste van Frankrijk en Italië, zoals blijkt uit tabel 4.

TABEL 4.

Aandeel der lid-staten in de E.E.G.-intrahandel

	1958	1959	1960	1961	1962
Nederland	19,5	19,6	19	17,2	16,6
België	20,1	18,7	18,6	17,6	18,1
Duitsland	35,1	33,4	32,9	33,8	33,3
Frankrijk	16,6	18,7	19,9	20,3	20
Italië	8,9	9,7	10,5	11	12

Gaat men na in welke sectoren Nederlands aandeel is gedaald dan blijkt dit het geval te zijn in alle sectoren, met uitzondering van de minst expansieve sector der petroleumderivaten. Tabel 5 illustreert dit.

TABEL 5.

Absolute toename (in \$) van de E.E.G.-intrahandel in bepaalde sectoren op basis 1958 = 100 (kolom 1) en het Nederlandse aandeel in deze sectoren resp. in 1958 en 1962 (kolom 2 en 3)

	(1)	(2)	(3)
		(pCt.)	
voedings- en genotmiddelen	183	47,5	39,7
brandstoffen, petroleumderivaten	124	19,1	25,6
verschillende grondstoffen	191	21,1	19,6
fabrikaten	201	14,8	11,8
machines en transportmiddelen	235	11,6	10
chemische produkten	195	17,3	16,1

De vraag dringt zich op waarom de Nederlandse export, zowel de agrarische als de industriële, relatief achterblijft bij die van de partners. Deze vraag is van groot belang omdat de E.E.G.-export op zichzelf voor de Nederlandse economie veel belangrijker is dan voor de economieën van de meeste partnerlanden. Het deel van de nationale produktie dat in de E.E.G. wordt afgezet is voor Nederland drie maal zo groot als voor Duitsland en viermaal zo groot als voor Frankrijk en Italië.

Bovendien bestond ten tijde van het begin van de E.E.G. de verwachting dat de Benelux-landen relatief meer exportprofijs zouden hebben van de afbraak der relatief hoge invoerrechten der overige partners dan omgekeerd.

Beleg modern
beleg in

InterUnie

N.V. Internationale Beleggings Unie 'Interunie', Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

Waarom is deze verwachting niet in vervulling gegaan? Het antwoord op deze vraag kan men in verschillende richtingen zoeken.

De meest voor de hand liggende veronderstelling is dat de Nederlandse concurrentiepositie zich ongunstig heeft ontwikkeld. Eenvoudig aan te tonen is dit echter niet. Sinds 1958 zijn de bruto uurlonen in alle partnerlanden met uitzondering van België sterker gestegen dan in Nederland. Ook de kosten van levensonderhoud en de groothandelsprijzen stegen hier te lande niet sterker dan elders (opnieuw met uitzondering van België). Hebben specifieke omstandigheden aan de aanbods zijde een rol gespeeld, zoals bijv. de oogst in de landbouw of hebben licenties welke de export van bepaalde industriële produkten naar de lidstaten verbieden onze uitvoer geremd?

Het kan natuurlijk ook zijn dat er voor de Nederlandse industrie en handel minder mogelijkheden waren voor additionele verkoop en nieuwe afzetactiviteiten dan in Italië en Frankrijk als gevolg van onze relatief zeer grote activiteit in de jaren vóór 1958. Een feit is dat het bedrijfsleven in Italië en Frankrijk in het pre-E.E.G.-stadium tamelijk sterk was opgesloten in de eigen nationale markt en dat de zekerheid dat deze nationale markt zou worden opengebrouwen een zeer krachtige impuls heeft gegeven aan hun produktie- en exportactiviteit. Duitsland en Nederland hadden een dergelijke impuls al enkele jaren eerder gevonden.

Voorts kan mede een rol hebben gespeeld de hoge bezettingsgraad in de Nederlandse industrie en de krapte op de arbeidsmarkt; deze factoren kunnen het aanbod en daarmee de expansie van onze uitvoer hebben afgeremd. Daartegenover staat echter dat in de andere E.E.G.-landen, met uitzondering van Italië, in de afgelopen jaren een vrijwel soortgelijke situatie heeft bestaan.

Een factor, welke zeker heeft bijgedragen tot het relatieve achterblijven van Nederland zowel als België bij de toeneming van de E.E.G.-intrahandel, zij het ongetwijfeld slechts in bescheiden mate, is het feit dat tussen de Benelux-landen onderling geen E.E.G.-effect kon optreden aangezien in 1958 de Benelux al tien jaar bestond.

Ten slotte zou men de mogelijkheid kunnen opperen dat Nederland meer dan de andere E.E.G.-landen zijn export-inspanning heeft geconcentreerd op de landen buiten de E.E.G. Deze veronderstelling is echter weinig reëel in het licht van de feiten. Allereerst omdat onze export naar de

derde landen in de periode 1958/62 slechts met 18 pCt. steeg, terwijl de uitvoer naar de E.E.G.-partners met ruim 60 pCt. steeg. Bovendien steeg de uitvoer naar de buitenwereld door de E.E.G.-landen gezamenlijk met ca. 30 pCt., zodat Nederland ook in dit opzicht beneden het gemiddelde bleef.

Overziet men de situatie dan is het niet mogelijk één duidelijke, ondubbelzinnige verklaring te geven voor het relatief achterblijven van Nederland in de sterke expansie van de intrahandel tussen de Zes sinds het

inwerkingtreden van het E.E.G.-verdrag. Niettemin wekken de feiten een gevoel van onbehagen, zeker in de schaduw van de opdoemende loonsverhogingen. Een nader onderzoek naar de diepere oorzaken lijkt daarom alleszins nuttig.

Tot slot de vraag hoe groot het aandeel van Nederland is geweest van het berekende intrahandelseffect van de E.E.G. ad ca. \$ 2,5 mrd.

Past men de hierboven gehouden redenering inzake de verhouding tussen de intrahandel der partnerlanden en de ontwikkeling van hun bruto nationaal produkt toe op Nederland afzonderlijk, dan blijkt het volgende. In de jaren 1951/58 steeg onze export naar de partners met 95 pCt. Het bruto nationaal produkt dier partners gezamenlijk steeg in die periode met 72 pCt. Wanneer deze verhouding zou zijn gehandhaafd in de jaren 1958/62, zou onze export naar die landen met 55,4 pCt. hebben moeten toenemen (hun bruto nationaal produkt steeg 42 pCt.). In feite steeg onze uitvoer met 61 pCt. (in guldens), zodat het E.E.G.-intrahandelseffect voor het jaar 1962 voor Nederland geraamd kan worden op 5,6 pCt. Deze 5,6 pCt., welke onze uitvoer in 1962 meer bleek te zijn gestegen dan op grond van het verleden kon worden verwacht, vertegenwoordigt een bedrag van \$ 77 mln. *Het Nederlandse aandeel in het intrahandelseffect van de E.E.G. bedroeg dus ruim 3 pCt.*

Gezien de hoge bezettingsgraad van onze industrie en de zeer hoge marginale invoerquote van Nederland mag het effect van deze additionele export voor ons bruto nationaal produkt niet hoger worden geraamd dan ca. \$ 25 of f. 87 mln. Waarlijk geen indrukwekkend bedrag op een bruto nationaal produkt van ca. f. 47 mrd. (in 1962) en zelfs ontoereikend om de directe kosten van de E.E.G. in dat jaar voor de Schatkist te dekken.

Herhaald moge worden dat het intrahandelseffect niet het enige belangrijke economische effect van de E.E.G. is. Maar ook moge nogmaals worden herhaald dat het bepaald onbevredigend is dat de Nederlandse industriële en agrarische export naar de partnerlanden vrijwel niet blijkt te hebben geprofiteerd van en geparticipeerd in de impuls welke van het totstandbrengen van de gemeenschappelijke markt onmiskenbaar is uitgegaan op de handel tussen de lidstaten. Zulks in tegenstelling tot de verwachtingen en waarschijnlijk ook in tegenstelling tot de algemeen heersende opvattingen.

*s-Gravenhage.

Prof. Dr. J. KYMMELL.

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

De definities van belastingdruk zijn in de drie belangrijkste publikaties voor het beleid in de financieel-economische sector, te weten de Miljoenennota, het jaarverslag van De Nederlandsche Bank en het Centraal Economisch Plan, niet gelijk. Ter wille van een grotere eenvoud op belastingpolitiek terrein bepleit de schrijver een grotere uniformiteit van deze definities. Hij is een voorstander van het in aanmerking nemen van alle belastingen, ook die van de lagere overheden. Voorts wil hij uitgaan van het netto nationaal inkomen tegen marktprijzen.

Inleiding.

De laatste tijd wordt veel en gemakkelijk geschreven over de belastingdruk in Nederland en daarbuiten. Beschikbaar gekomen vergelijkend cijfermateriaal over deze druk in de zes landen van de E.E.G. wordt in vele dagbladen met een sprekende kop onder de aandacht van de lezers gebracht. Opvallend is echter de grote verscheidenheid in de verschaften gegevens, ook in die van meer officiële zijde, tenzij toevallig uit dezelfde bron wordt geput. Dit gemis aan eenheid kan voor een belangrijk deel worden verklaard uit de hantering van verschillend basismateriaal. Maar ook zijn de onderling verschillende definities van het begrip belastingdruk dikwijls de oorzaak van grotere of kleinere verschillen in uitkomst. Indien een duidelijke begripsomschrijving wordt gegeven zijn deze verschillen voor de ingewijden, die terecht de neiging hebben cijfermateriaal op dit terrein sterk te relativiseren, uiteraard niet zo storend. Anders is dit voor hen die dit materiaal voor bijv. politieke doeleinden willen bezigen. Zij hebben behoefte aan een grotere eenheid op dit terrein. Op internationaal terrein is deze niet zo gemakkelijk te bereiken, al hebben verschillende internationale organisaties hier reeds nuttig werk verricht.

Dit artikel beperkt zich tot verschillen in de definities van belastingdruk in enige belangrijke Nederlandse publikaties, te weten de Miljoenennota, het jaarverslag van De Nederlandsche Bank en het Centraal Economisch Plan. Daarmede wil ik de vraag aan de orde stellen of niet, met in acht-neming van de verschillende doelstellingen van deze publikaties en van het daarin verschaften cijfermateriaal over de belastingdruk, naar een grotere uniformiteit in terminologie en cijfers kan worden gestreefd; dit ook ter wille van de zo hoog nodige eenvoud op belastingpolitiek terrein¹⁾.

Miljoenennota 1964.

Dit stuk spreekt op blz. 10 over „de procentuele verhouding van de totale belastingopbrengst tot het nationale produkt, ook wel belastingdruk genoemd”. En op blz. 48

Meer eenheid in belastingdruk cijfers

staat: „Deze ontwikkeling heeft ook haar invloed op de procentuele verhouding van belastingopbrengst en nationaal inkomen, dus de belastingdruk”.

Wat wordt nu verstaan onder elk van beide componenten van deze verhouding?

De ene component is de *totale* belastingopbrengst in Nederland, d.i. inclusief de belastingen of gedeelten van belastingen die door het Rijk worden geheven ten behoeve van de lagere publiekrechtelijke lichamen en inclusief de belastingen geheven door de lagere overheden zelf, dus de waterschapslasten, gemeentelijke straat-, vermakelijkheids-, hondenbelastingen e.d. Deze component is dus niet beperkt tot de belastingmiddelen, die ten bate van de rijksbegroting komen²⁾. Een afzonderlijke specificatie van de belastingen van de lagere overheden treft men in de Miljoenennota overigens niet aan. Deze totale belastingopbrengsten zijn, waar dat zin heeft, berekend op batenbasis en niet op kasbasis. Dit is met name ook voor de vennootschapsbelasting van belang.

Onder de andere component, in het stuk ook wel aangeduid als nationaal inkomen zonder meer, wordt verstaan

¹⁾ Zo levert ook het begrip „neutralisering van de progressiefactor”, als zodanig reeds gebruikt in het akkoord van Wassenaar, voor velen moeilijkheden op. Het gaat hierbij om de progressie per saldo in de *totale* belastingopbrengst. Neutralisering van de progressiefactor betekent, dat de stijging van de totale middelen, voor zover deze meer dan evenredig is met de groei van het nationaal inkomen, voor belastingverlaging wordt aangewend. De macro-belastingdruk blijft na deze neutralisering derhalve op hetzelfde niveau (zelfde verhoudingspercentage tussen belastingopbrengst en nationaal inkomen). *Hoe* de aldus berekende ruimte wordt aangewend in de belastingsector is een tweede vraag. Terecht wordt daarbij evenwel gedacht aan een verlaging van de inkomstenbelasting, de voornaamste verwekker van de progressie-opbrengsten in de totale middelen. Wellicht wordt nog eens een duidelijker term gevonden voor het macro-begrip progressiefactor, te meer daar ook verschuivingen tussen looninkomen en overig inkomen van invloed zijn op deze factor.

²⁾ In de Miljoenennota 1963 was in de overeenkomstige tabel hier nog een afzonderlijke kolom voor.

het *netto* nationaal inkomen tegen marktprijzen, dus het bruto nationaal inkomen tegen marktprijzen verminderd met de afschrijvingen ³⁾. De procentuele verhoudingen tussen beide componenten over de jaren 1955-1964 zijn in een tabel gegeven en daarnaast aanschouwelijk gemaakt in een grafiekje (blz. 48). De uitkomsten zijn:

(in pCt.)			
1955	24,9	1960	25,1
1956	25,1	1961	26,1
1957	24,2	1962	25,4
1958	24,9	1963	24,4
1959	25,1	1964	24,9

Jaarverslag van De Nederlandsche Bank 1962.

Op blz. 107 wordt een grafiek gegeven voor de jaren 1949 t/m 1962, waarboven, in de grotere letters, staat: „Belastingdruk en uitgaven van het Rijk”. In de toelichting wordt het volgende onder meer gepreciseerd: de belastingdruk is het totaal van de baten der rijksbelastingen, inclusief het aandeel der lagere overheid, uitgedrukt in procenten van het netto nationale inkomen tegen marktprijzen; de ontvangsten der vereveningsheffing, die tot en met 1956 werd geheven, zijn niet tot de belastingbaten gerekend; buiten beschouwing zijn gelaten de ontvangsten aan buitengewone heffingen ⁴⁾. De component uit de „nationale boekhouding” is dezelfde als die in de Miljoenennota.

De belastingcomponent is echter kleiner dan die van de Miljoenennota. De eigen heffingen van de lagere overheden zijn niet medegerekend. De grafiek staat dan ook te midden van een exposé over de rijksfinanciën. De grafiek gaat uit van een berekening van de daarvoor in aanmerking komende belastingen op transactiebasis. Dit komt overeen met de berekening op batenbasis van de Miljoenennota.

Als gevolg van de lagere belastingcomponent valt de belastingdruk iets lager uit dan in de Miljoenennota (bijv. bijna 26 pCt. in 1961 en rond 25 pCt. in 1962).

Centraal Economisch Plan 1963.

Op blz. 47 wordt een grafiek gegeven met het opschrift: „Beschikbaar inkomen van de particuliere sector en belastingdruk (in % van het bruto nationale produkt)”. In de tekst wordt gesproken over de totale belastingdruk, in procenten van het nationaal produkt ⁵⁾. De curve van de totale belastingdruk is in de grafiek aangeduid met „totaal directe en indirecte belastingen”. De begrippen directe en indirecte belastingen corresponderen met die van het nationale rekeningenstelsel. Dit levert voor de teller van de breuk (belastingcomponent) een afwijking op van elk van de beide andere publikaties ⁶⁾. Ook met de noemer is dit het geval. Uitgegaan wordt van het *bruto* nationaal produkt tegen marktprijzen en niet van het *netto*, zoals in beide hiervoor behandelde stukken. De nationale reke-

³⁾ Volgens het volgende schema:

bruto nat. produkt tegen marktprijzen	minus afschrijvingen
netto nat. produkt tegen marktprijzen	minus indirecte bel. en plus subsidies
netto nat. produkt tegen factorkosten	

De term nationaal inkomen zonder toevoeging wordt dikwijls gebruikt voor het netto nationaal produkt tegen factorkosten. Vgl. Nationale rekeningen 1962, blz. 12 en Algemeen Statistisch Bulletin van de Europese Gemeenschappen, 1962 nr. 12 tabel I.

⁴⁾ Dit is eveneens het geval in de Miljoenennota. Bedoeld zijn de eenmalige vermogensheffing in eens en vermogensaanwasbelasting.

⁵⁾ Indien in werkelijke prijzen wordt gerekend zijn produkt en inkomen gelijk.

ningen gaan uit van geïnde belastingbedragen, maar verstreken ook gegevens op batenbasis. Niet geheel duidelijk is, welke gegevens ten grondslag liggen aan de grafiek in het Centrale Plan. Blijkens verkregen inlichtingen berusten zij op batenbasis.

De curve voor de belastingdruk in de hier bedoelde zin berust op de volgende cijfers:

(in pCt.)			
1955	21,5	1959	21,4
1956	21,4	1960	21,6
1957	20,2	1961	22,3
1958	20,4	1962	22,0

De cijfers liggen uiteraard reeds op een lager niveau dan die van de Miljoenennota i.v.m. de hogere (bruto-)bedragen voor het nationaal inkomen. Indien men over de beroemde 25 pCt.-norm voor de belastingdruk spreekt, is het dus wel goed aan te duiden welke begrippen men voor ogen heeft ⁷⁾.

Grotere eenheid.

Een overzicht van de belangrijkste verschillen t.a.v. het begrip belastingdruk tussen de drie publikaties biedt het volgende schema:

Miljoenennota:	alle belastingen	netto, tegen marktprijzen
Nederlandsche Bank:	alleen rijksbelastingen	netto, tegen marktprijzen
Centraal Plan:	directe en indirecte belastingen in de zin van de nationale rekeningen	bruto, tegen marktprijzen

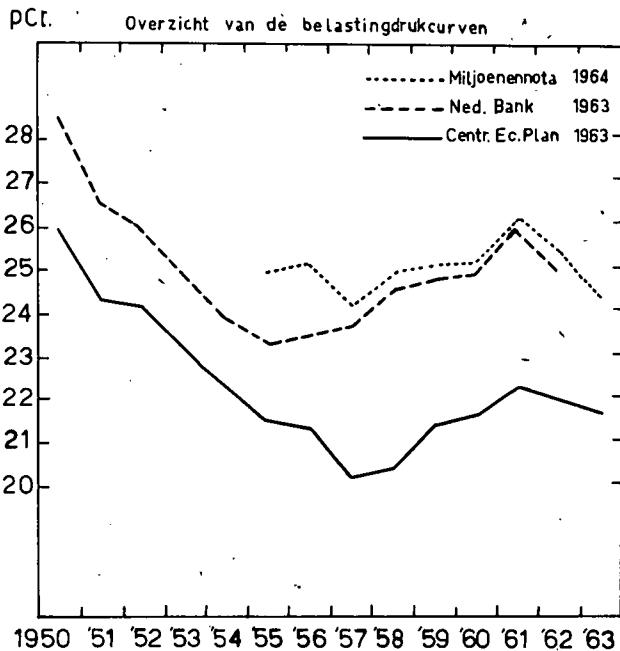
Uiteraard bestaan er ook verschillen doordat de basisgegevens voortdurend moeten worden gecorrigeerd, m.n. voor de laatste jaren. Dit blijkt reeds bij een vergelijking tussen opeenvolgende Miljoenennota's. De laatste Miljoenennota gaat uiteraard uit van meer recente gegevens dan de Bank en het Plan.

De verschillen tussen de drie publikaties zijn in de praktijk overigens minder manifest, omdat alleen de Miljoenennota cijfers geeft. In grafische vorm komt het accent meer bij de ontwikkeling en minder bij de situatie in één jaar te liggen. Verschillen in het niveau van de belastingen en het nationaal inkomen worden dan minder belangrijk. Een vergelijking (zie de grafiek) van de drie curven bevestigt dit.

Het valt op, dat de curve van De Nederlandsche Bank van 1956 op 1957 geen daling vertoont. Naar ik meen hangt dit samen met de afschaffing van de vereveningsheffing (ruim 1 pCt. druk). De Nederlandsche Bank liet deze heffing steeds buiten de belastingdruk. Hier komt het verband tussen belastingdruk en sociale heffingen in het geding.

⁶⁾ De belastingen van de lagere overheden zijn meegerekend. De successierechten bleven — als vermogensoverdrachten — buiten beschouwing. Onder de indirecte belastingen vallen in de nationale rekeningen daarentegen wel de P.B.O.-heffingen. Verder vermeldt de grafiek, dat de subsidies als een negatieve component van de indirecte belastingen zijn verwerkt.

⁷⁾ In punt 94 van de M.v.A. aan de Tweede Kamer, Algemene Financiële Beschouwingen 1964, worden cijfers verstrekt voor de zes E.E.G.-landen, die eveneens gebaseerd zijn op de nationale rekeningen. Zij zijn echter uitgedrukt in het netto nationaal produkt tegen factorkosten. De betreffende waarde van de cijfers wordt in het antwoord onderstreept. Voor Duitsland is bijv. de belangrijke Gewerbesteuer (ondernemingsbelasting) onder de indirecte belastingen opgenomen, omdat zij aftrekbaar is voor de vennootschapsbelasting. Het gevolg is dat de directe belastingen 10 pCt. lager en de indirecte 10 pCt. hoger zijn voor Duitsland dan bij een meer gebruikelijke indeling.

De druk van de door de lagere overheden geïnde belastingen is vrij stabiel 0,4 pCt. De geringere afstand (0,2 pCt.) in 1960 en 1961 tussen de curve van de Miljoenennota en die van 'De Nederlandsche Bank zou dan vooral op verschil in (ramingen van) de belastingopbrengsten berusten.

In welke richting zou een grotere eenheid in de definitie van belastingdruk in de drie belangrijkste publikaties voor het beleid in de financieel-economische sector nu gezocht kunnen worden?

Bij vergelijkingen op internationaal niveau verdient het voortsnog volgens velen aanbeveling uit te gaan van het bruto nationaal produkt tegen marktprijzen⁸⁾. De afschrijvingen, welke gemakkelijk de internationale vergelijkbaarheid kunnen vertroebelen, zijn er dan immers nog niet af. Deze internationale belastingdrukvergelijkingen gaan steeds meer een rol spelen. Dit zou misschien een argument kunnen zijn op nationaal niveau ook cijfers op deze bruto-basis te verstrekken. Dit kan de verwarring weer iets temperen. Maar anderzijds is er veel te zeggen voor een grootheid na afschrijvingen. Bij de belastingen naar de winst wordt ook met afschrijvingen rekening gehouden. In de toekomst zullen de netto-cijfers in de E.E.G. ook wel beter vergelijkbaar worden, zodat het aanbeveling zou verdienen, indien het Centraal Plan de belastingdruk reeds thans ook op het netto nationaal inkomen (marktprijzen) zou baseren.

T.a.v. de belastingzijde zou ik er in ieder geval voor willen pleiten onverkort *alle* belastingen (zoveel mogelijk op batenbasis) op te nemen, ook die van de lagere overheden. Dit is niet alleen van belang bij een uitbouw van het gemeentelijk belastinggebied in Nederland, maar biedt ook voordelen bij een, nu eenmaal niet tegen te houden, internationale vergelijking van de macro-belastingdruk. In Nederland wordt minder dan 2 pCt. van de totale belastingopbrengst door de lagere overheden geheven; in Italië ligt dit percentage volgens mijn globale berekening echter tussen de 10 en 15 pCt.

Voorburg.

Dr. J. H. CHRISTIAANSE.

⁸⁾ Vgl. mijn artikel in „E.-S.B.” van 9 april 1958 over „De belastingdruk in de E.E.G.-landen”.

Verkeersveiligheidsresearch in Nederland

Doel en werkprogramma van de S.W.O.V.V.

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid.
Voorgeschiedenis.

In 1946 stelde de Minister van Verkeer en Waterstaat een Werkcommissie Veilig Verkeer in. In 1947 werd een subcommissie benoemd met de opdracht de werkcommissie van advies te dienen en de organisatie van het wetenschappelijk onderzoek in handen te stellen van een centraal lichaam.

De door deze research-commissie samengestelde preadviezen over mens, weg, voertuig en statistiek werden in 1948 met enkele conclusies en adviezen de Minister aangeboden. Vervolgens werd een coördinatiecommissie ingesteld, waarin de meest belanghebbenden waren vertegenwoordigd, met als taak bepaalde onderzoeksmethoden aan te bevelen. Een en ander heeft niet geleid tot enige activiteiten op dit gebied.

Na 1948 heeft de Koninklijke Nederlandsche Toeristenbond A.N.W.B. zijn kracht gezocht in het uitgeven van Memoranda en van het tijdschrift „Verkeerstechniek”, alsmede in het organiseren van Leergangen. Voorts waren zijn Wegen-Congressen van 1951 en 1952 gewijd aan de verkeersveiligheid, waar werd opgemerkt dat een centraal geleid wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de verkeersveiligheid hoogst noodzakelijk zou zijn.

In 1960 heeft de A.N.W.B. de Minister een plan voorgelegd om te komen tot een Stichting, met als taak wetenschappelijke onderzoekingen te doen verrichten betreffende de verkeersveiligheid.

In 1961 heeft de op verzoek van de Minister door de A.N.W.B. ingestelde werkgroep, waarin deskundigen van overheid en A.N.W.B. zitting hadden, haar arbeid met succes bekrond gezien. Het uitgewerkte plan kon oktober 1961 aan de Directeur Generaal van de Rijkswaterstaat worden aangeboden.

Oprichting.

In 1962 werd de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid opgericht. De ondertekening van de stichtingsacte geschiedde door de Stichters Z.E. Drs. H. A. Korthals, Minister van Verkeer en Waterstaat, en de heer P. F. Zimmerman, waarnemend voorzitter van de Koninklijke Nederlandsche Toeristenbond A.N.W.B., tijdens een plechtige bijeenkomst in de Rolzaal te 's-Gravenhage, in aanwezigheid van genodigden en pers.

Organisatie.

Het bestuur bestaat thans uit twaalf leden, aangewezen door overheid of particuliere instellingen; het kan zich

naar behoefte uitbreiden tot ten hoogste 17 personen. Als voorzitter van de Stichting treedt op Ir. A. G. Maris, oud-Directeur Generaal van de Rijkswaterstaat.

Wegverkeersongevallen.

Het is algemeen bekend, dat het aantal verkeersongevallen elk jaar verontrustend toeneemt. In Nederland vielen er als gevolg van verkeersongevallen in 1948 952 en in 1962 2.073 doden, dus meer dan een verdubbeling in nog geen 15 jaar, terwijl het aantal gewonden in ongeveer 10 jaar tweemaal zo groot werd (in 1962 ruim 52.000 gewonden).

Minder bekend is, dat in ontwikkelde landen het verkeersongeval als doodsoorzaak bij jonge mensen verre het aantal sterfgevallen als gevolg van hartaanvallen, kanker en andere ziekten tezamen overschrijdt. De jaarlijkse schade die aan de Nederlandse gemeenschap door verkeersongevallen wordt berokkend is, voor zover deze in cijfers is uit te drukken, aanzienlijk hoger dan die door de bovengenoemde ziekten.

Ook in het buitenland valt een jaarlijkse toeneming van het aantal ongevallen te constateren. Als voorbeelden kunnen worden genoemd Engeland en Oostenrijk, landen waar reeds uitstekend werkende verkeersresearch-instituten aanwezig zijn (Engeland: „Road Research Laboratory”, opgericht 1946; Oostenrijk: Kuratorium für Verkehrssicherheit¹⁾, opgericht 1960).

In Engeland zijn de cijfers als volgt:

1953: 5.090 doden en 221.680 gewonden
1960: 6.970 doden en 340.581 gewonden,

d.w.z. in 7 jaar een toeneming van 37 pCt. in aantal doden en een toeneming van 54 pCt. in aantal gewonden (Nederland in dezelfde periode een toename van 39 pCt. en 79 pCt.).

In Oostenrijk zijn de cijfers:

1953: 975 doden en 30.766 gewonden
1960: 1.918 doden en 65.141 gewonden
1961: 1.640 doden en 56.491 gewonden.

Wij zien hier een verdubbeling van 1953 tot 1960 en in 1961 een duidelijke afname, terwijl ook in 1962 het aantal verkeersongevallen verminderde.

Jaarlijkse kosten van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van verkeersveiligheid.

Het is bijzonder moeilijk om een nauwkeurige raming te maken van het jaarlijks bedrag, dat voor wetenschappelijk onderzoek zou moeten worden uitgegeven. In 1950 werd door het Nederlands Verkeersinstituut een raming gemaakt van de schade, ontstaan door verkeersongevallen in 1948. Het instituut kwam op ongeveer f. 88 mln. Bij hantering van dezelfde criteria zou de schade in 1962 kunnen worden geraamd op ca. f. 350 mln. Trekken wij nu — om de gedachten te bepalen — een parallel met de industrie, waar men door jarenlange ervaring tot de conclusie is gekomen dat een uitgave voor fundamenteel onderzoekingswerk van ten minste 1 pCt. van de omzet volkomen rendabel is, dan komen wij op f. 3,5 mln. per jaar voor wetenschappelijk spuurwerk op het gebied van de verkeersveiligheid.

Gezien het feit dat het wetenschappelijk verkeersonderzoek hier te lande nog in de kinderschoenen staat, is het

¹⁾ Het ligt in de bedoeling om in januari 1964 een studiedag te organiseren, waarbij de leiders van beide instituten een lezing zullen houden over de historie en de activiteiten van hun organisaties.

duidelijk dat slechts een geleidelijke ontwikkeling mogelijk zal zijn. Genoemd bedrag moet dan ook als richtgetal voor de toekomst worden aangehouden. Voor 1964 verleent het Rijk een subsidie van f. 100.000, terwijl door particuliere instanties gezamenlijk een subsidie van ca. f. 30.000 wordt verleend. In Engeland daarentegen beschikt men over ruim f. 7 mln., in Oostenrijk en in Zweden over ca. f. 2 mln. en in België over ca. f. 1 mln. De in 1961 opgerichte Franse „Organisme National de Sécurité Routière” ten slotte is gestart met een jaarlijkse bijdrage van N.fr. 1 mln. Alleen een bredere opzet van de verkeersveiligheidsresearch zou Nederland in staat stellen de bestaande achterstand t.o.v. het buitenland in te lopen.

Interessant is ten slotte nog een vergelijking met het kankeronderzoek. Per jaar wordt in ons land aan fundamenteel en klinisch spuurwerk ongeveer f. 3 mln. uitgegeven.

Werkprogramma van de S.W.O.V.V.

Reeds bij de oprichting van de S.W.O.V.V. bleek, dat het Ministerie van Verkeer en Waterstaat een concreet aantal problemen had, waarover reeds geruime tijd in verschillende beleidscolleges was gediscuteerd. Door gebrek aan gefundeerde gegevens konden deze discussies evenwel niet tot conclusies leiden. Een aantal hiervan zijn:

- middenbermbeveiliging;
- jeugdige bromfietzers;
- werkkleding op de weg;
- periodieke keuring van auto's;
- veiligheidsgordels;
- voetgangersoversteekplaatsen;
- stadslicht of dimlicht in de bebouwde kom;
- invloed van snelheidsbeperking enz.

Met de bestudering van enkele onderwerpen heeft de S.W.O.V.V. een aanvang gemaakt (middenbermbeveiliging, jeugdige brommers) in werkgroepverband. Ten einde een duidelijk overzicht te krijgen van de omvang van de verkeersonveiligheid en van de middelen welke ten dienste staan voor de bestrijding ervan, zal de S.W.O.V.V. op verzoek van de minister een concept maken voor een Nota over de Verkeersveiligheid. Naast de bestudering van bovengenoemde concrete onderwerpen denkt de S.W.O.V.V. zich in de toekomst vooral ook bezig te houden met meer algemene en fundamentele research.

1. Statistisch onderzoek.

De statistische informatie beperkte zich tot dusver tot algemene gegevens betreffende het aantal ongevallen in Nederland (vnl. afkomstig van politierapporten). Hiernaast worden er zgn. „before and after”-studies verricht, die vaak tot doel hebben bepaalde verkeerstechnische maatregelen te rechtvaardigen. De resultaten zijn meestal niet universeel toepasbaar. Over het algemeen is het onderzoek sterk gericht op de schuldvraag en wordt te weinig objectieve informatie verkregen over de omstandigheden en over de aanleiding van een ongeval. Wat nog volkomen ontbreekt in het onderzoek zijn technieken welke correlatie zoeken tussen de meetbare grootheden in het wegverkeer en het ontstaan van ongevallen, m.a.w. een algemene theorie of hypothese van het ongevalsgebeuren.

2. Case studies.

Om meer informatie hierover te verkrijgen zal het nodig zijn om zgn. „case studies” te verrichten, d.w.z. met een

team van specialisten een aantal ongevallen nauwkeurig te onderzoeken en zo mogelijk de aanleiding van het ongeval te vinden.

3. Economisch rendement van verkeersmaatregelen.

Alvorens tot het treffen van een verkeersmaatregel over te gaan, zal als regel eerst overwogen dienen te worden of het economisch rendement van de beoogde maatregel wel voldoende hoog is. Het is bijv. een normale praktijk om bij de aanleg van tunnels en autosnelwegen de kosten tegen de economische voordelen af te wegen. Het zou wenselijk zijn, dat dit ook mogelijk was bij veiligheidsmaatregelen.

Dit betekent dat door spuurwerk naar methoden gezocht zal moeten worden, om de reductie in ongevallen met de financiële consequenties daarvan voor bepaalde veiligheidsmaatregelen te voorspellen. Alleen dan zal het voor de beleidscolleges mogelijk zijn, met enige zekerheid vast te stellen of een bepaalde veiligheidsmaatregel gerechtvaardigd is, of dat een andere maatregel overwogen moet worden, die voor hetzelfde bedrag meer veiligheid oplevert.

Voorbeelden van dergelijke maatregelen zijn: speed-zoning, middenbermbeveiliging, meer autosnelwegen, ongelijkvloerse kruisingen, verkeerslichten, openbare verlichting, snelheidsbeperking, wegdekoppervlakten enz.

4. Onderzoek naar de mens als verkeersdeelnemer.

Algemeen bekend is, dat de mens de belangrijkste schakel is in het ongevalgebeuren. Toch is er nog zeer weinig bekend over de menselijke gedragingen in het verkeer en over de tekortkomingen van de mens in bepaalde omstandigheden. De S.W.O.V.V. zal binnenkort beginnen aan een onderzoek naar de bewuste en onderbewuste reacties van de verkeersdeelnemer bij wisselende omstandigheden. Hierbij zal o.a. gebruik gemaakt worden van moderne apparatuur voor de registratie van het autonome zenuwstelsel. Nagegaan zal worden welke informatie de verkeersdeelnemer gebruikt, resp. nodig heeft voor zijn beslissingen, terwijl zo mogelijk ook de perceptieve belasting van de verkeersdeelnemer zal worden gemeten. Het vermoeden bestaat, dat de verkeersdeelnemer vooral op kruispunten te veel simultane informatie te verwerken krijgt, hetgeen tot ongevallen kan leiden.

5. Internationale samenwerking.

Bijzonder belangrijk is ten slotte de *internationale samenwerking* tussen de research-instanties van de landen, aangesloten bij de Organisation for Economic Co-operation and Development. Door vergelijking van de onderzoekresultaten van de verschillende landen met afwijkende omstandigheden (bijv. voorrangregels) zal het misschien mogelijk zijn, om de invloed van deze omstandigheden te bepalen. Het is duidelijk dat Nederland door zijn vertegenwoordiging in de O.E.C.D. (Nederland wordt in de O.E.C.D. vertegenwoordigd door de directeur van de S.W.O.V.V.) de verplichting heeft een voldoende wetenschappelijke bijdrage te leveren.

Conclusie.

Bij het maken van een inventarisatie van de verschillende instituten en laboratoria in Nederland, die zich bezighouden met research welke voor de verkeersveiligheid van belang kan zijn²⁾, is gebleken dat er in Nederland op tal van plaatsen wetenschappelijk onderzoek werd verricht dat direct of indirect voor de verkeersveiligheid van grote waarde is. De vele instituten en laboratoria, die op eigen initiatief problemen op dit gebied hebben aangepakt of voornemens zijn dit te doen, doen hiermee uiterst belangrijk werk.

De vraagstukken, die samenhangen met het verkeersongeval, zijn echter bijzonder veelzijdig. Door deze ingewikkeldheid kunnen geïsoleerde onderzoekingen, die zich veelal tot één facet bepalen, vaak niet afgerond worden, terwijl de geldigheid van de bereikte resultaten beperkt blijft. Er bestaat daarom naast de onmisbare facetonderzoekingen behoefte aan een gecoördineerde wetenschappelijke benadering van het verkeersongeval als multiconditioneel gebeuren. Wat tot nu toe ontbroken heeft, is zowel het op elkaar afstemmen van de diverse facetonderzoekingen als het voorbereiden en doen verrichten van multi-disciplinair onderzoek. Hiervoor is echter thans de mogelijkheid geopend, nu de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid met haar werkzaamheden is begonnen.

¹⁾s-Gravenhage.

Ir. E. ASMUSSEN.

²⁾ Dit overzicht is door de S.W.O.V.V. gemaakt op verzoek van het Nederlands Congres voor Openbare Gezondheidsregeling. Zie het „Tijdschrift voor Sociale Geneeskunde”, 13 september 1963.

Het jaar 1963 overtrof Duitse verwachtingen: verdere economische expansie in het nieuwe jaar

Het Duitse bedrijfsleven beschouwt het afgelopen jaar als tevredenstellend. Globaal gezien, steeg de *industriële voortbrenging* met 4 pCt., hetgeen overeenkomt met het redelijk mogelijke. De goederenproductie werd namelijk niet beperkt door een tekort aan orders, maar uitsluitend door ontbrekende offertes. Verschillende takken van industrie waren nauwelijks in staat aan de vraag te voldoen. Fnuikend was het gebrek aan arbeidskrachten. Alhoewel het aantal buitenlandse arbeidskrachten toenam, daalde het percentage van de in de industrie tewerkgestelden, zodat de produktiestijging uitsluitend is te danken aan een verhoging van de arbeidsproductiviteit.

In het begin van 1963 zag het ernaar uit, alsof een zekere recessie zou intreden. Inderdaad steeg de produktie in het eerste kwartaal nauwelijks boven het niveau van de overeenkomstige periode in 1962. Maar daarna ging het vlug in opwaartse richting. Dit herstel was voornamelijk te danken aan toenemende *exportorders*. Het buitenland bestelde veel meer dan oorspronkelijk werd verwacht. De Bondsregering had de verhoging van de export op 2,5 pCt. geschat. Uiteindelijk werd het 8 pCt. Zodoende werd niet alleen de groei van de exporten in 1962 overtroffen, maar gelijktijdig ook de stijging van de importen.

Het Westduitse exportoverschot nam nog in omvang toe.

Gedeeltelijk is dit toe te schrijven aan inflatoire tendenties in sommige landen. De belangrijkste oorzaak is echter, dat de Duitse exportindustrie haar kansen vlug en zonder dralen heeft benut. Zij versterkte haar positie op de buitenlandse markten en ving zodoende een niet geheel tevredenstellende ontwikkeling op de binnenlandse markt royaal op. Vergemakkelijkt werd de verhoogde activiteit op de exportmarkten ook door de capaciteitsuitbreidingen uit de laatste jaren. In het afgelopen jaar bedroeg zij opnieuw 6 tot 7 pCt. In het algemeen slaagde de industrie erin ongebruikelijk lange leveringstermijnen, ook bij investeringsgoederen, te vermijden, hetgeen haar concurrentiepositie versterkte. Exportbevorderend was ten slotte ook de omstandigheid, dat de produktiekosten minder stegen dan in voorgaande jaren. *Loonsverhogingen* overtroffen in doorsnee weliswaar nog de groei van de produktiviteit, maar dit leidde in het algemeen niet tot prijsstijgingen. Bij investeringsgoederen vond zelfs een geringe prijsdaling plaats.

De importen namen in omvang toe, maar dit geschiedde in een veel zwakker tempo dan in 1962. Dit resulteerde in een uitvoeroverschot van ca. DM 5 mrd. De deviezenreserves van de „Deutsche Bundesbank” bereikten een nieuw record van DM 30 mrd. In het particulier kapitaalverkeer op lange termijn met het buitenland boekte de Bondsrepubliek een actief saldo van DM 2,7 mrd. Een sterke stijging viel waar te nemen bij het aankopen van Duitse effecten door buitenlanders, terwijl de rechtstreekse investeringen van buitenlandse ondernemingen in de Bondsrepubliek zich opnieuw op zeer hoog peil bewogen.

De spaarzin van de bevolking nam opnieuw toe, zodat een bevredigend kapitaalreservoir voor de omvangrijke financieringstaken ter beschikking stond. De spaartegoeden namen bij de Duitse kredietinstellingen met DM 9 mrd. toe. Zij overschreden daarmee het bedrag van DM, 80 mrd. Begunstigd door deze hoge kapitaalvorming en de levendige interesse van buitenlandse beleggers werden in totaal DM 15 mrd. waardepapieren met een vaste rentevoet omgezet. Dat is DM 3 mrd. meer dan in 1962. Op de *aandelenmarkt* werden de koersverliezen uit 1962 weer goedge maakt. De koersen stegen gemiddeld met 9 pCt., alhoewel de beurzen aanvankelijk een afbrokkelende tendens moesten registreren. Vergeleken met het niveau van oktober 1962 verbeterden de koersen zelfs met 33 pCt. Desondanks konden de aandelenbeurzen hun betekenis als

kapitaal- en financieringsmarkt niet herwinnen, die zij reeds in de jaren 1961 en 1962 bezaten. Er werden minder nieuwe aandelen uitgegeven dan ooit sinds het jaar 1954. Vele ondernemingen hebben hun plannen om tot kapitaalsverhoging over te gaan blijkbaar uitgesteld.

De *conjuncturele vooruitzichten* voor 1964 worden in het algemeen als gunstig beschouwd. Men leidt dit niet alleen af uit de voorspoedige ontwikkeling van het afgelopen jaar, alhoewel deze natuurlijk een stevige startbasis vormt. Er komt bij, dat de orderportefeuilles in het algemeen goed zijn gevuld. De ondernemers hebben vertrouwen in de toekomst, hetgeen o.m. tot uitdrukking komt in een gestegen investeringsactiviteit. Talrijke bedrijven breiden zich uit of bouwen nieuwe fabrieken. Daartoe behoren o.m. de Duitse Ford, die een bijzonder gunstig jaar achter de rug heeft en na de Volkswagenfabriek en Opel de derde plaats op de Duitse automarkt wist te veroveren, alsmede de A.E.G., die in West-Berlijn bijna DM 50 mln. in een nieuwe fabriek investeert.

Voorts zal veel kapitaal worden geïnvesteerd om de produktie te rationaliseren. Dit vergt niet alleen het gebrek aan arbeidskrachten, maar ook de voortschrijdende ontwikkeling van de E.E.G. De internationale concurrentie wordt scherper. Protectionistische maatregelen bieden steeds minder bescherming. Daarom gaat de Duitse industrie van de ene kant tot rationalisering over, terwijl zij van de andere kant nauwe relaties aanknoopt met ondernemingen in binnen- en buitenland. Ook dit laatste leidt tot rationalisering, omdat samenwerking in nationaal en internationaal verband een kostenbesparende uitwerking heeft. Internationale verkooporganisaties hebben dit reeds bewezen.

Wie dit teken des tijds niet begrijpt, loopt gevaar achterop te geraken of zelfs te worden uitgeschakeld. Ook sommige Duitse bedrijven hebben dit reeds duur moeten bekopen. Dit verandert echter niets aan het feit, dat de Duitse industrie de toekomst met vertrouwen tegemoet ziet en ervan overtuigd is, dat de export in 1964 de resultaten van het afgelopen jaar opnieuw zal overtreffen. Voor de andere E.E.G.-partners houdt dit in, dat zij hun eigen exportinspanningen op de Duitse markt moeten vergroten. Voortdurend stijgende Duitse exporten bij langzamer toenemende importen zijn voor een gezonde ontwikkeling van de E.E.G. zeer zeker niet bevorderlijk. Hier moet men maatregelen treffen, vóór het te laat is.

Berlijn.

L. J. M. VAN DEN BERK.

Vestiging in het Groothertogdom Luxemburg; keuze van rechtsvorm

Holding-companies.

Daar het in deze serie artikelen in de eerste plaats om de praktijk gaat verdient het voor Luxemburg de voorkeur van de voor de andere landen gevolgde opzet af te wijken. Niet dat het onmogelijk zou zijn in Luxemburg ondernemingen op te richten van verschillende juridische constructie, maar de Luxemburgse „holding”-maatschappijen zijn van dermate groot belang dat het interessanter is daaraan de voor Luxemburg gedachte uiteenzettingen geheel te wijden. In het voorbijgaan is er overigens voldoende gelegenheid de voornaamste karaktertrekken van naamloze vennootschappen en vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid naar Luxemburgs recht in het kort weer te geven.

De in 1962 in „E.-S.B.” door de „Association Européenne d'Etudes Juridiques et Fiscales” begonnen serie opstellen over het vennootschapsrecht in de Euromarktlanden (zie „E.-S.B.” van 21 februari, 2 mei en 22 augustus 1962) wordt thans voortgezet met een bijdrage van de heer J. Loesch, advocaat te Luxemburg.

I. Algemene regels.

De Luxemburgse holding company ontleent haar oorsprong aan de wet van 31 juli 1929 (Groothertogelijk

staatsblad 1929, blz. 685). Artikel 1 dezer wet definieert de holding als volgt:

„Een Luxemburgse vennootschap die uitsluitend tot doel heeft het deelnemen in enigerlei vorm in andere Luxemburgse of buitenlandse ondernemingen, alsmede het beheer en de exploitatie van deze deelnemingen in die zin, dat zij zelf geen eigen nijverheid bedrijft en geen voor het publiek geopend handelskantoor heeft, wordt beschouwd als een holding company”.

Uit deze definitie volgt, dat alleen een holding company in de zin der wet een zuivere holding is. Een gemengde holding beantwoordt niet aan de wettelijke definitie. Een zuivere holding beperkt zich tot deelnemingen in andere ondernemingen, een gemengde verricht naast het beheer van deelnemingen ook nog commerciële of industriële werkzaamheden.

Al erkent de Luxemburgse wet slechts de zuivere holding als zodanig, dit betekent niet, dat de holding werkeloos moet blijven en zich tevreden zou moeten stellen met het enkele houden van onveranderlijke deelnemingen. De werkzaamheden van een zuivere holding zijn integendeel die van een normale beleggingsmaatschappij, hetgeen met name inhoudt dat zij de samenstelling van haar aandelenbezit, zoveel zij nuttig oordeelt, mag wijzigen.

Alleen een holding, die geheel aan het wettelijk criterium voldoet, dus de zuivere holding, profiteert van de fiscale voorkeursbehandeling, die hieronder nader wordt beschreven.

Ten einde te verzekeren dat er volledige overeenstemming bestaat tussen het maatschappelijk doel en de wettelijke vereisten van een holding company, nemen de meeste holdings vorenstaand artikel 1 van de wet van 1929 letterlijk in hun doelomschrijving op. Wanneer ze de tekst al niet letterlijk citeren, verwijzen de statuten in ieder geval uitdrukkelijk naar dat artikel.

II. De wettelijke doelomschrijving van een holdingmaatschappij.

Zoals wij gezien hebben, bestaat het doel van een holding uitsluitend in het deelnemen in andere ondernemingen. Dit positieve vereiste wordt door de wet met een negatief aangevuld: de holding mag geen eigen industriële activiteit ontwikkelen en er geen voor het publiek openstaand handelskantoor op na houden: Analyse en combinatie van deze beide vereisten laten een nauwkeurige precisering en omschrijving van het wettelijke doel van de holdingmaatschappij toe.

1. Het vermogen van een holding bestaat uiteraard uit aandelen of deelgerechtigdheidsbewijzen, oprichtersbewijzen, winstbewijzen of deelnemingsbewijzen in vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid (zie hieronder). Het kan ook deelneming in een burgerlijke maatschap zijn, zelfs als het daarop toepasselijke recht de maatschap geen rechtspersoonlijkheid verleent. Het vermogen kan ook uit „bons de caisse” en obligaties die door een vennootschap, een staat, een gemeente of enig ander publiekrechtelijk of privaatrechtelijk instituut zijn uitgegeven, bestaan. In beginsel speelt de nationaliteit van de uitgevende instelling geen rol. Alle buitenlandse deelnemingen zijn in dit opzicht met Luxemburgse deelnemingen gelijkgesteld.

2. De holding kan geen vennoot in een „société en nom collectif” (vgl. onze vennootschap onder firma) zijn; ze mag evenmin optreden als beherend vennoot in een com-

manditaire vennootschap, al of niet op aandelen noch commanditaire vennoot in een commanditaire vennootschap-niet-op-aandelen zijn. Zelfs als deze vennootschappen rechtspersoonlijkheid bezitten (hetgeen in Luxemburg het geval is) beschouwt de Luxemburgse overheid een dergelijke deelneming als een te rechtstreekse en actieve bemoeienis met de werkzaamheden van de betreffende handelsonderneming. Het spreekt daarom vanzelf, dat deelnemen in het kapitaal van een commanditaire vennootschap op aandelen wel is toegelaten daar een zodanige deelneming met die in een naamloze vennootschap kan worden gelijkgesteld.

3. De holdingmaatschappij mag geen lichamelijke zaken bezitten, behalve voor zover zulks voor haar reguliere werkzaamheden noodzakelijk is. Zij mag derhalve geen onroerend goed bezitten met het doel dit te beheren en er de opbrengst van te genieten, ook al zou het zich buitenslands bevinden. Roerende goederen, zoals meubilair, een bureau, een auto enz., zijn toegelaten en ook een gebouw, voor zover ze dat voor kantoorruimte nodig heeft. Ook hier gaat het om strikte toepassing: een groot gebouw kopen onder het mom van kantoorruimte, en daarvan een gedeelte verhuren wordt niet aangemerkt als rechtstreeks met de normale werkzaamheden verband te houden.

4. Allerlei soorten octrooien mogen van de portefeuille van een holding company deel uitmaken. De holding kan ze bij de oprichting als inbreng verwerven of later door koop; zij kan ze in blijvend bezit hebben en zich daarvan de vruchten van exploitatie toeëigenen, ze verkopen, ze verhuren; meestal zal ze licentiecontracten sluiten, waarbij de licentiehouders vergoedingen of royalties betalen. De holding kan voorts fabrieksgeheimen bezitten en deze door licentiehouders laten exploiteren.

Zij kan echter niet zelf octrooien toepassen, daar ze immers geen enkele industriële of handelsactiviteit mag ontwikkelen. Ze kan dus ook niet zelf licentiehouder worden met de bedoeling de licentie in praktijk te brengen.

Het vervaardigen en bezitten van werktuigen, vormen en modellen die de geoctrooide werkwijze belichamen is bij hoge uitzondering toegestaan, wanneer zulks werkelijk onontbeerlijk is voor het concretiseren van het geoctrooide idee. (In dit verband zij opgemerkt, dat contracten van koop en verkoop van octrooien en licentiecontracten, hetzij Luxemburgs of buitenslands, in Luxemburg slechts worden geregistreerd tegen betaling van een registratierecht van 20 Lux. franks per stuk).

5. De holding mag geen handelszaak bezitten, zelfs al zou ze die verhuren of in vrij beheer geven.

Ze mag geen modellen of tekeningen op het gebied van nijverheid of handel bezitten.

Ze kan eigenares van een handelsmerk zijn, maar alleen in die gevallen, waar, anders dan naar Luxemburgs recht en het recht van een aantal andere landen, het handelsmerk in het land, waar het is verleend kan worden overgedragen zonder gelijktijdige overdracht van de industriële of handelsonderneming voor de onderscheiding van welke geproduceerde of verhandelde waren het bestemd is.

6. De holding mag alleen haar eigen deelnemingen beheren; niet die van derden, die ze haar in beheer zouden willen geven, daar zij anders toch weer een rechtstreekse handelsactiviteit, in dit geval vergelijkbaar met die van een bank, zou ontwikkelen.

7. Voorschotten en leningen mag zij onder de volgende voorwaarden verstrekken: begunstigden kunnen alleen zijn vennootschappen, waarin de holding deelneemt, en de

gelden moeten uit haar normale activiteit terzake van het beheer van deelnemingen verkregen zijn. Rekeningen openen met het uitsluitend doel daarop gelden voor kredietverstrekking vast te zetten, is niet toegestaan.

8. De holding mag zelf schulden hebben, maar de Luxemburgse overheid staat niet toe dat deze meer dan drie of vier maal het nominale vennootschapskapitaal bedragen.

Zij mag obligaties uitgeven zonder dat genoemde verhouding tussen nominaal kapitaal en schulden een rol speelt. Bij obligatieleningen zijn, anders dan bij de hiervoor genoemde schulden, zegelrecht en „taxe d'abonnement” verschuldigd (zie hierna onder V. 2).

III. Het werkterrein van de holding company.

1. De holding wordt gebruikt als controlerende maatschappij. Groepen van industrieën en financiers brengen hun deelnemingen in één enkele vennootschap in, waardoor zij op gemakkelijke wijze controle kunnen oefenen op ondernemingen, waarin ze reeds participeren, alsmede nieuwe deelnemingen kunnen verwerven.

2. De holding wordt ook als financieringsmaatschappij gebezigd. Een financieringsmaatschappij neemt, gelijk bekend, de aandelen van op te richten of voor een uitbreiding staande ondernemingen over. Zij houdt de aandelen zolang onder zich, totdat de ontwikkeling van de ondersteunde onderneming het mogelijk maakt, dat haar aandelen onder het publiek worden gebracht. Hier is de financiële ondersteuning door de holding meer tijdelijk, terwijl die van een controlemaatschappij permanent is.

3. De holding wordt ook gebruikt als beleggingsmaatschappij („société de placement”). Dit is wat in de Angelsaksische landen een „Investment Trust” wordt genoemd. Voor de oorlog waren deze op het vasteland van Europa weinig bekend en kwamen er ook weinig voor, maar daarna hebben zij een grote vlucht genomen. Gedurende de laatste jaren zijn in Luxemburg door groepen van internationaal bekende financiers vele beleggingsmaatschappijen in de vorm van holding companies opgericht. Voorts is de Luxemburgse wetgeving terzake van belastingvoordelen, die aan holdingmaatschappijen toekomen, eveneens van toepassing verklaard op beleggingsfondsen die door Luxemburgse beheersmaatschappijen bestuurd worden en in de vorm van een onverdeeldheid zijn georganiseerd (bijv. Eurunion, Sogelux, Patrimonial).

4. Tenslotte wordt de holding als octrooimaatschappij gebruikt. Deze is van belang voor uitvinders en financiers van uitvindingen. Langs deze weg wordt een uitvinding met een voor uitvinders en geldgevers minimum aan kosten geëxploiteerd.

De hier gegeven theoretische onderscheidingen zijn het werk van juristen en economen; zij dienen om de verschillende verschijningsvormen beter te analyseren, te verklaren en te rubriceren. In de praktijk komen de diverse activiteiten vaak in één en dezelfde holding voor. Dikwijls vindt men een holding, die bijv. tegelijk financiert en octrooibezit exploiteert.

IV. De juridische positie van de holdingmaatschappij.

1. De wet zegt: „Een Luxemburgse vennootschap . . . wordt als holding beschouwd”. Het bijzondere regime is dus voorbehouden aan Luxemburgse vennootschappen,

d.w.z. aan vennootschappen opgericht in Luxemburg, volgens de voorschriften van het Luxemburgse vennootschapsrecht en met zetel in Luxemburg. Dochterondernemingen van buitenlandse vennootschappen kunnen niet van het Luxemburgse regime profiteren, zelfs als deze ondernemingen naar Luxemburgs recht of naar het recht van hun moedermaatschappij als echte holdings moeten worden aangemerkt.

2. De Luxemburgse holdingmaatschappij is geen bijzonder type vennootschap, die naast de andere vormen zou staan, daarmede vergeleken of daaraan gelijkgesteld zou kunnen worden. Haar rechtspositie heeft niets bijzonders, de statuten zijn die welke bepaald worden door de Luxemburgse wetgeving (wet van 10 augustus 1915 met wijzigingen). Het begrip holdingmaatschappij is een zuiver fiscaal begrip; een Luxemburgse vennootschap is een holding company als haar doelomschrijving die van de wet van 1929 is. Hieruit volgt dat een holding in principe kan optreden onder elke denkbare rechtsvorm. Het Luxemburgse recht kent de volgende rechtsvormen van de onderneming:

- burgerlijke maatschap;
- vennootschap onder firma;
- commanditaire vennootschap;
- commanditaire vennootschap op aandelen;
- coöperatieve vereniging;
- vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (P.V.B.A.);
- naamloze vennootschap.

Al deze vennootschappen kunnen in beginsel als holdings worden opgericht. Het Luxemburgse recht kent nog de „association en participation” met rechtspersoonlijkheid, onderscheiden van die der maten. Deze „association en participation” kan echter niet als holding optreden.

In de praktijk wordt een holding als naamloze vennootschap opgericht en wel om verschillende redenen, die voornamelijk betrekking hebben op de bij andere rechtsvormen voorkomende onbeperkte aansprakelijkheid van alle of een deel der vennoten, of op minder praktische voorschriften omtrent het functioneren der vennootschap. Een enkele maal ziet men een P.V.B.A. als holding, maar dit is slechts in 1 pCt. der gevallen (99 pCt. is in de vorm van een N.V., de andere rechtsvormen worden niet gebruikt).

Hieronder volgen derhalve zeer in het kort enige kenmerken van de N.V. en de P.V.B.A., waarbij men bedenke, dat hun beider rechtsvorm zeer veel lijkt op de overeenkomstige types van vennootschap in het Belgische recht.

a. N.V. (S.A.).

Aantal vennoten: minimum 7 (mogelijkheid de vennootschap op te richten met behulp van lasthebbers of stromannen).

Maatschappelijk kapitaal: noch een minimum, noch een maximum vereist, maar de nominale waarde van aandelen moet minstens fr. 50 bedragen. Het maatschappelijk kapitaal moet geheel geplaatst zijn; storting daarop moet minstens voor 20 pCt. geschieden.

Aandelen: aan toonder of op naam ter keuze van de oprichters, doch niet volgestorte aandelen moeten steeds op naam luiden; mogelijkheid voor uitgifte van obligaties.

De *statuten* moeten voor een notaris worden verleden; de gehele oprichtingsakte moet worden gepubliceerd; jaarlijks moet er een aandeelhoudersvergadering worden gehouden (aandeelhouders kunnen zich altijd door lasthebbers, die geen aandeelhouder behoeven te zijn wanneer

de statuten zulks bepalen, laten vertegenwoordigen).

Bestuur: een Raad van Bestuur van tenminste 3 leden die steeds herkiesbaar zijn. De bestuursbevoegdheden kunnen aan een of meer daartoe aangewezen personen worden gedelegeerd, hetzij aan leden van bestuur, aan aandeelhouders of aan derden.

Toezicht moet door tenminste één „commissaire” worden uitgeoefend.

Jaarlijkse *publikatie* van de balans en de winst- en verliesrekening (geen publikatie van het effectenbezit van de vennootschap).

Maximale duur van de vennootschap: 30 jaar met mogelijkheid van verlenging.

b. *Vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid (P.V.B.A.)*

Aantal vennoten: minimaal 2, maximaal 40. Echtelieden kunnen tezamen als enige vennoten optreden, mits hun huwelijksgoederenregime er niet door veranderd wordt; het is moeilijk deze vennootschap met strolieden op te richten ten gevolge van de bijzondere voorwaarden die voor overdracht van de deelnemingen gelden.

Maatschappelijk kapitaal: minstens fr. 100.000; er is geen maximum; zowel plaatsing als storting moet voor 100 pCt. plaatsvinden.

Deelnemingen geschieden in de vorm van participatiebewijzen met een nominale waarde van minstens fr. 500; deze zijn slechts onder bepaalde formele en materiële voorwaarden overdraagbaar.

Uitgifte van obligaties: onmogelijk.

Statuten: hetzij bij notariële akte hetzij bij onderhandse akte.

Volledige *publikatie* van de oprichtingsakte. Publikatie van de overdracht van deelnemingen.

Bestuur: door een of meer bestuurders, die vennoot zijn of niet, al of niet in de statuten benoemd.

Toezichthoudende „commissaire”: alleen verplicht als er meer dan 25 vennoten zijn.

Jaarlijkse goedkeuring van *balans en winst- en verliesrekening*. Het houden van een vergadering is niet verplicht en men kan bij wege van correspondentie stemmen.

Duur van de vennootschap: hetzij onbepaald hetzij met tijdsbepaling. In dat geval kan het voor langer dan 30 jaar.

3. Het is van belang erop te wijzen dat de Luxemburgse wetgeving geen enkele eis stelt over de nationaliteit of zelfs de woonplaats van vennoten, bestuurders, „commissaires”, bedrijfsleiders of directeuren van een Luxemburgse vennootschap. Het gevolg is dat ze eventueel allen buitenlanders kunnen zijn en in het buitenland kunnen wonen, hetgeen speciaal voor aandeelhouders in een holding gebruikelijk is.

4. De statuten van de meeste holding companies bevatten een speciale regeling op grond waarvan de vennootschap in geval van oorlog of vergelijkbare ernstige situaties de zetel tijdelijk naar het buitenland kan verplaatsen ten einde de bezittingen der vennootschap veilig te stellen en de voortgang van haar werkzaamheden te waarborgen. Dergelijke clausules hebben het merendeel van de Luxemburgse holdingmaatschappijen in staat gesteld geheel aan de gevolgen van de oorlog van 1939-1945 te ontkomen en zich na de oorlog opnieuw in Luxemburg te vestigen. Zij hebben daardoor hun volledige activiteit weer kunnen opnemen en blijven profiteren van de zeer gunstige wet van 1929 die, zulks in tegenstelling tot alle andere belasting-

wetten en ondanks de steeds groeiende behoeften van de Luxemburgse schatkist, sedert haar afkondiging in 1929 ongewijzigd is gebleven.

V. *Het fiscale regime van de holdingmaatschappij*

Doel van de Luxemburgse wetgever van 1929 was dubbele belasting te voorkomen en daardoor de concentratie van kapitaal op Luxemburgs grondgebied te begunstigen. Daartoe is een belastingsysteem ontworpen dat zich onderscheidt door zijn vergaande matigheid ter zake van verschuldigde belastingen, door de grote eenvoud van het vaststellen van de winst, door de hoogte van de belasting, door de soepele wijze waarop deze belastingwet steeds door de Luxemburgse regering is gehanteerd en door de grote waarborgen die de holdingmaatschappijen steeds hebben genoten.

Onderscheid moet worden gemaakt tussen de rechten, verschuldigd bij de oprichting en de jaarlijks weerkerende belastingen.

1. *Oprichtingsbelastingen*.

a. *registratierecht*: 0,32 pCt. over het geïnvesteerde kapitaal met een minimum van Lux. fr. 3.000. Als er inbreng in contanten is wordt de belasting over het nominale bedrag geheven. Is er inbreng in effecten dan is het bedrag waarover belasting geheven wordt gelijk aan de waarde. In dat geval moeten de effecten in de akte van oprichting worden opgesomd en gewaardeerd.

b. *zegelrecht*: 0,1 pCt. over de nominale waarde van de uitgegeven aandelen onafhankelijk van de plaats gehad hebbende storting of van het feit of gedrukte aandelebewijzen zijn uitgegeven of niet. Het minimum van het recht is Lux. fr. 1.000. Dit recht wordt eveneens geheven over uitgifte van obligaties. Het registratierecht en het zegelrecht moeten bij de oprichting worden voldaan.

2. *Jaarlijks weerkerende belastingen*.

Er is maar één jaarlijks weerkerende belasting en dat is het „droit d'abonnement”. De hoogte daarvan is 0,16 pCt. met een minimum van Lux. fr. 1.500 per jaar. Het recht wordt geheven over de werkelijke waarde van de aandelen der vennootschap. Als deze ter beurze genoteerd zijn, hetgeen zeer zelden voorkomt, wordt het recht op de gemiddelde beurskoers van het voorafgaande jaar gebaseerd. Als de effecten niet zijn genoteerd moet de vennootschap zelf de werkelijke waarde schatten. Deze schatting geschiedt in principe op basis van de rentabiliteit der aandelen, d.w.z. men kijkt naar het uitgekeerde dividend, waarbij de nominale waarde geacht wordt te corresponderen met 10 pCt. dividend. De waarde wordt dus geacht het dubbele van het maatschappelijk kapitaal te zijn als er een dividend van 20 pCt. wordt uitgekeerd. Als de holdingmaatschappij aanzienlijke winst heeft gemaakt die volledig aan de reserves wordt toegevoegd, kan de waarde van het aandeel niet beneden pari of a pari worden opgegeven. Omgekeerd zullen de aandelen niet boven pari worden gewaardeerd als het dividend niet hoger dan 10 pCt. is, zelfs indien de waarde der reserves of de overwaarde van het effectenbezit der vennootschap zeer hoog zou zijn opgelopen.

Dezelfde belasting is verschuldigd over door de vennootschap uitgegeven obligaties, waarbij de vennootschap eveneens de werkelijke waarde als grondslag van de te heffen belasting moet schatten. De fiscus accepteert hier, behoudens in bijzondere gevallen, in principe waardering a pari.

Het „droit d'abonnement” is de enige belasting die jaarlijks wordt geheven. Een andere belasting is er niet. In het bijzonder *ontbreken* in Luxemburg de navolgende belastingen:

a. belasting op dividenden en rente van resp. aandelen en obligaties van buitenlandse maatschappijen, in het bezit van de holdingmaatschappij. De Luxemburgse dividenden worden bij de bron belast met 15 pCt. en de rente op obligaties met 5 pCt. Deze belasting is niet aftrekbaar vanwege het feit dat de aandeel- of obligatiehouder een holdingmaatschappij is;

b. vermogensaanwasbelasting ter zake van het effectenbezit, als de aanwas niet rechtstreeks tot uitdrukking komt in de door de holdingmaatschappij uitgekeerde dividenden (zie boven voor de wijze van vaststelling van de grondslag waarover het registratierecht wordt geheven);

c. geen belasting op dividend dat door de holdingmaatschappij wordt uitgekeerd, zowel wat de vennootschap zelf betreft, als wat betreft haar aandeelhouders, die in het buitenland wonen. De in Luxemburg wonende aandeelhouders moeten de gewone Luxemburgse belastingen over de door de holdingmaatschappijen uitgekeerde dividenden betalen, precies zoals zij belasting over al hun andere inkomsten moeten voldoen;

d. geen tantiëmebelasting voor bestuurders en „commissaires” als deze in het buitenland wonen en de betaling van de tantièmes niet officieel naar buiten blijkt ter gelegenheid van de publikatie van balans en winst- en verliesrekening.

Het „droit d'abonnement” moet in gelijke delen per 3 maanden worden betaald.

3. *Speciale positie van de „holdings milliardaires”.*

Er bestaan bijzondere regelingen (twee Groothertogelijke Besluiten van 17-12-1938) betreffende een fiscaal voorkeursregime voor de holdingmaatschappijen die bezittingen hebben in buitenlandse maatschappijen tot een waarde van ten minste één miljard Lux. fr. of de tegenwaarde daarvan in buitenlandse valuta. Praktisch komt het bijzondere regime hierop neer, dat het registratierecht en het zegelrecht wordt verlaagd en dat de vennootschapsbelasting door een bijzondere degressieve belasting wordt vervangen.

4. *Geen controle van de zijde van de overheid.*

In Luxemburg vallen de holdingmaatschappijen onder de dienst der registratie en niet onder de dienst der directe belastingen. De dienst der registratie heeft in beginsel geen enkele bevoegdheid tot inzage van de boeken van de holdingmaatschappij. Hierop bestaat één uitzondering: als er nl. ernstige twijfel bestaat over de vraag of de vennootschap inderdaad een zuivere holding is, of op bedriegelijke wijze werkzaamheden verricht, die haar niet zijn toegestaan, bezit de overheid een recht van onderzoek, waarvan zij echter alleen bij ernstig vermoeden van bedrog gebruik mag maken, hetgeen zij in feite zeer zelden behoeft te doen.

Het voorafgaande stelt het bijzondere belang van dit type vennootschap, waarvan in de andere Euromarklanden geen equivalent valt aan te wijzen, wel in het licht. Het heeft van het Groothertogdom Luxemburg een zeer waardevol centrum gemaakt. Buitenlandse ondernemingen, die dochterondernemingen over de gehele Euromarkt heen willen oprichten, kunnen dit immers doen door uit te gaan van dit controle-instituut, dat enig in zijn soort is.

Luxemburg.

J. LOESCH.

Sir Roy Harrod en D. C. Hague (ed.): International Trade Theory in a Developing World. Macmillan & Co. Ltd., Londen 1963, XV + 570 blz., 70 s.

Dit is het verslag van een conferentie van de International Economic Association, gehouden in Zwitserland in 1961. Het doel van de bijeenkomst was, een bijdrage te leveren tot een dynamische theorie van de internationale handel. Daartoe zijn 17 „papers” geschreven, die intensief zijn besproken door 47 personen uit 22 landen. Behalve de „papers” is in deze bundel een duidelijke weergave van de discussies opgenomen, verzorgd door Hague. Van degenen die zelf geen „paper” hebben verzorgd zijn vooral B. Ohlin, Sir Donald MacDougall en E. A. G. Robinson bij de discussies op de voorgrond getreden. De onderwerpen bestrijken een zeer breed terrein.

J. N. Bhagwati, die Samuelson verving, opent de bundel met een schets betreffende de recente ontwikkeling van de theorie van de internationale handel. A. Maizels, T. Morgan en H. Lamfalussy bespreken de feitelijke gang van zaken. H. G. Johnson handelt over technische factoren i.v.m. de comparatieve kosten. Sir Roy Harrod bespreekt de rol van de kapitaalbeweging, M. Byé de interne structurele invloeden en H. Myint het huidige inzicht met betrekking tot het opvoedingsargument. Over regionale aaneensluiting handelen H. H. Liesner en R. F. Mikesell, over de communistische gezichtspunten A. Bechin en V. P. Sergejev. K. M. Savosnick en I. G. Patel bespreken de problemen van ontwikkelingslanden met betrekking tot betalingsbalans en handels- en betalingspolitiek. J. Weiller, D. J. Delivanis en C. P. Kindleberger bezien de rol van internationale organen op het gebied van het betalingsverkeer en het probleem der internationale liquiditeiten.

Belangwekkend zijn vooral de bijdragen van Johnson en Sir Roy Harrod. De communistische „papers” vallen uit de toon. Voor zover zij meer bevatten dan feitelijke mededelingen is, het een mengsel van propaganda en onjuiste inzichten. Deze laatste werden bij de discussie gemakkelijk weerlegd.

De eerste indruk die deze bundel wekt is dat er te veel tegelijk overhoop gehaald is, zodat er geen enkel punt afdoende wordt behandeld. Meninge blijven tegenover meningen staan, en er wordt zelfs meer afgebroken dan opgebouwd.

Bij nadere lezing en bezinning houdt deze eerste indruk toch geen stand. Ook bij een beperkter thema zouden er geen stellige conclusies zijn gevolgd. Dit ligt aan de aard der materie. Er bestaat een grote kloof tussen de theorie van de internationale handel en de feitelijke gelding daarvan. De theorie gaat uit van sterk vereenvoudigde veronderstellingen en weet alleen maar algemeen geldige resultaten te bereiken door zich terug te trekken op vrijwel lege formuleringen. Wanneer men deze tracht te toetsen, bijv. op de wijze van Leontief of MacDougall, worden resultaten verkregen die lang niet altijd kloppen met wat men zou verwachten. Dat komt ten dele door de ontoereikendheid van het materiaal, maar vooral doordat er zoveel specifieke factoren een rol spelen die in de algemene theorie geen plaats kunnen vinden. Ohlin en Haberler hadden het bij de discussies dan ook niet zo erg moeilijk, de theorie overeind te houden. Op alle kwantitatieve verificatie valt wel wat aan te merken. Zo is de hele discussie in sterke mate gekarakteriseerd door het omverschoppen van de

„heroïsche” concretiseringen die de schrijvers van de „papers” hebben beproefd.

Er is nog geen operationele theorie van de internationale handel, en deze bundel is dan ook een indrukwekkend overzicht geworden van alles wat wij niet weten. Maar als zodanig is zij zeer nuttig, want de twijfel is het beginsel der wetenschapsbeoefening. Wie daarom op één of meer der behandelde punten een kritische beschouwing over het voor en tegen zoekt, zal hier vrijwel altijd terecht kunnen. Er is ook in de daarvoor in aanmerking komende „papers” veel statistisch materiaal verwerkt, dat overigens op vele beslissende punten toch te weinig betrouwbaar of genuanceerd is om afdoende uitspraken mogelijk te maken. Dit werd ook algemeen erkend, en zo blijft er dus over het resultaat van dit intellectuele steekspel: een knappe, stimulerende studie, vol uitdagingen voor hen die menen dat zij het weten.

Haren (Gr.).

F. HARTOG.

Ir. E. Hijmans: Mens, metaal, machine. Hun rol in onze behoeftevoorziening. N.V. Uitgeversmaatschappij AE. E. Kluwer, Deventer - Antwerpen 1963, 293 blz., f. 24,75.

De schrijver van dit boek is een man van grote nationale en internationale ervaring. Bovenal heeft hij zijn sporen verdiend in het jonge vak dat wij tegenwoordig wetenschappelijke bedrijfsorganisatie noemen. Mede door zijn toedoen heeft dit vak in Nederland vele geestdriftige beoefenaren gevonden. Ir. Ernst Hijmans is lid van de International Academy of Management, een door het Comité International de l'Organisation Scientifique (C.I.O.S.) in het leven geroepen Olympus van de organisatieleer. Bovendien is hij erelid van het Nederlands Instituut voor Efficiëncy en van de Orde van Organisatie Adviseurs. Het is dan ook te begrijpen dat onze verwachtingen ten aanzien van dit boek, dat Hijmans na zijn 70ste jaar heeft geschreven, hoog waren gespannen.

Laat ons eerst een korte schets van de inhoud van het boek geven. Het gaat de schrijver in de eerste plaats om de ontwikkeling van de technologie. Onder technologie verstaat hij het geheel van technische processen waarmee de mens in een bepaald tijdperk de hem omringende natuur aan zich onderwerpt. De technicus is de schepper van nieuwe technische hulpmiddelen; de technoloog brengt de beschikbare processen in toepassing, waarmee hij langs de kortste weg een door hem gesteld doel wil bereiken. De technologie heeft dus te maken met een keuzeprobleem, met alternatieven in de zuiver technische sfeer.

Het boek is verdeeld in acht hoofdstukken, die de ontwikkeling van de technologie sinds de vroege middeleeuwen weergeven. In het bijzonder gaat Hijmans in op de ijzerwinning, de krachtwerktuigen, de machinebouw en de verkeersmiddelen, niet alleen in Europa maar ook in Amerika. Hij deelt ons een groot aantal wetenswaardige feiten en bijzonderheden mede, waaruit nog eens duidelijk blijkt dat de technische ontwikkeling sinds het begin van onze jaartelling een tamelijk regelmatige groei en vrijwel geen perioden van stilstand heeft gekend. Wel is het opmerkelijk dat in bepaalde perioden stroomversnellingen optreden. Eén van die stroomversnellingen was de industriële revolutie, die in het boek wel even ter sprake komt doch in het geschetste ontwikkelingsbeeld nauwelijks past. Zo heeft de stoommachine van James Watt, waaraan in de

economische geschiedenis het befaamde jaartal 1776 is verbonden, reeds in het begin van de achttiende eeuw haar voorlopers gekend.

In het vierde hoofdstuk wordt het accent wat verlegd naar de technische rationalisatie vóór en na de eerste wereldoorlog. De Amerikanen hadden reeds in de 19e eeuw de grondslagen gelegd voor de moderne massaproductie, o.a. door de toepassing van verwisselbare onderdelen. Aan de hand van deze massaproductie geeft Hijmans een beschouwing over wat hij noemt de vraagschepping, het efficiencywerk en het spuurwerk als gevolg van een overmatige technologische rationalisatie. Het is opmerkelijk hoe hij in de loop van het boek via de technologie, de rationalisatie en de organisatie, de mens steeds meer in zijn beschouwingen betreft. Voor wie Hijmans en zijn sociale bewogenheid kennen, is dit geen bijzonderheid. Het ware daarom beter geweest indien hij zijn boek „Metaal, machine, mens” zou hebben genoemd.

In de laatste drie hoofdstukken komt de technologie als zodanig bijna niet meer ter sprake. Hijmans houdt zich in dat deel bezig met het overkoepelende denken, het operationele onderzoek, de automatisering, de opleiding van ingenieurs en al wat dies meer zij. Belangwekkend zijn zijn beschouwingen over de veranderingen in de menselijke levensbehoeften en de vulling van het Aziatische luchtledig. Hij steunt daarbij op de schrijvers Jean Fourastié en Anton Zischka.

Wij kunnen niet zeggen dat wij ten aanzien van dit boek in onze hooggespannen verwachtingen zijn bedrogen. Het geeft ons ongetwijfeld een schat van feiten en inzichten. Toch heeft het ons niet geheel voldaan. Wij vragen ons af hoe het komt dat de schrijver in dit boek niet is gekomen tot het leggen van een zinvol verband tussen de feiten, tot een evaluatie, een slotsom of een grote allesomvattende visie. Waarschijnlijk is dit een gevolg van de omstandigheid dat hij er teveel bij heeft willen halen. Hijmans is een organisatie-ingenieur, een technicus met een open oog voor economische, sociale; psychologische en zelfs filosofische achtergronden van de technologie. Het komt ons voor dat hij zich — en dit komt vooral in het vijfde hoofdstuk tot uitdrukking — niet voldoende in de economische ontwikkeling heeft verdiept. En die vormt juist het cement, waardoor de technologie en haar ontwikkeling gestalte krijgen.

Het is ons bekend dat de schrijver een taalzuiveraar is, hetgeen wij alleen maar bewonderen. Natuurlijk nemen wij het hem niet kwalijk wanneer hij hardnekkig „computer” in plaats van „computer” schrijft en dat hij het woord „pijler” met ei schrijft. Een kniesoor die daarover valt. Maar wel nemen wij het hem (of zijn corrector) kwalijk dat op de laatste bladzijde van het boek een uitspraak van Confucius is aangehaald, waarin maar liefst twee ernstige zetfouten voorkomen. En waarom Confucius in het Engels, terwijl elders in het boek de zuiver Engelse spreuk „right or wrong, my country” is vertaald door „goed of slecht, mijn land”? Overigens moeten wij nog vermelden dat het boek is geïllustreerd met een groot aantal afbeeldingen van processen, machines en installaties. Zij geven ons een goede indruk van de snelle ontwikkeling in techniek en technologie.

's-Gravenhage.

P. VAN ZUUREN.

The Economic Development of Kenya. Report of a Mission organized by the International Bank for Reconstruction and Development. The Johns Hopkins Press, Baltimore 1963, 380 blz., \$ 8,50.

Het rapport van de Wereldbank over de economische ontwikkeling van Kenya completeert de trilogie gewijd aan het vroegere Brits Oost-Afrika. De studies betreffende Tanganjika en Uganda werden reeds in deze kolommen besproken. De opzet van het rapport over Kenya komt in grote lijnen overeen met die van zijn voorgangers. Het rapport bevat een sectorsgewijze analyse van de economie van Kenya, en geeft een inventarisatie van mogelijkheden en moeilijkheden voor verdere economische opbouw. Zoals gebruikelijk is in de Wereldbankrapporten, stelt de Missie tevens een investeringsprogramma voor de overheidssector voor; gezien de schaarste aan capabele overheidsdienaren acht de Missie het niet opportuun om thans tot een meer integrale planning van de economie over te gaan.

Enkele belangrijke punten uit het rapport kunnen hier in het kort naar voren worden gebracht. Tijdens de jaren vijftig is het inkomen per hoofd met naar schatting 2 pCt. per jaar (of iets meer) toegenomen; onzekerheid omtrent de toekomstige binnenlandse situatie na het verkrijgen der onafhankelijkheid (december 1963) heeft geleid tot een teruglopen van de investeringsactiviteit, en sedert 1961 is er in feite stagnatie. Min of meer „open” werkloosheid is een nieuw en ernstig probleem geworden. De ruilvoet is sedert 1950 met 15 tot 20 pCt. verslechterd. De wereldmarkt voor het belangrijkste uitvoerprodukt, koffie, biedt een somber perspectief; de Missie beveelt aan om de thee-productie verder uit te breiden ter vervanging van de koffie als hoofdprodukt voor de export. De regering van Kenya heeft inmiddels besloten, dit advies op te volgen en geleidelijk meer op thee over te schakelen. Voor andere belangrijke exportproducten, zoals sisal en pyretrum, zijn de vooruitzichten gematigd gunstig.

Het landbouwland Kenya biedt een schoolvoorbeeld van wat wel een „dualistische” economie wordt genoemd. Ruim 85 pCt. van de Afrikaanse bevolking van 7 mln. leeft en werkt op het land, grotendeels producerend voor eigen behoeften. Drie-kwart van de totale export wordt voortgebracht door de bedrijven van de Europese kolonisten; dit feit demonstreert de dominerende rol van deze kleine bevolkingsgroep in de huidige economie van Kenya. De Missie raamt het bruto geografisch produkt van Kenya voor 1961 op £ 30 (of \$ 85) per persoon. Aannemende dat de blanke (meest Britse) bevolking — welke bijna 1 pCt. van de totale bevolking vormt — een inkomen per hoofd geniet dat rond 50 pCt. boven het niveau van het Verenigd Koninkrijk zelf ligt, kan men becijferen dat ongeveer éénvierde van Kenya's inkomen toevloeit aan een kleine 70.000 blanken. Het is dus niet verwonderlijk dat er maatschappelijke spanningen bestaan. En het is evenmin verwonderlijk, tegen deze achtergrond, dat de Missie in haar vierpunts-programma voor de toekomstige economische politiek als eerste punt de aloude opdracht herhaalt van „the maintenance of law and order”.

Voor hen wier belangstelling voor dit boek door het bovenstaande nog niet is bevredigd, zij er op gewezen dat ook een minder luxe uitgave van het rapport is verschenen (prijz: 25 shillings), en wel bij de Government Printer, te Nairobi, Kenya.

Cairo, V.A.R.

H. LINNEMANN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Uit het verkeer terugstromend bankpapier — in de eerste week van het nieuwe jaar kromp de circulatie van bankbiljetten met f. 226 mln. — leverde de banken de middelen om de terugkoop van schatkistpapier van de Centrale Bank ten bedrage van f. 206 mln. tot stand te brengen, de afsluiting van de transacties met beding van wederinkoop, die tegen het eind van het jaar werden afgesloten. Er was ook voldoende geld om nog netto betalingen van beperkte omvang aan de staat te doen. De verruiming, die optrad door het voortgaande terugkeren van bankpapier naar de plaats van uitgifte, i.c. De Nederlandsche Bank, leidde tot een daling op 8 januari van de callgeldrente van 3 pCt. tot 2 pCt.

Van periode tot periode wordt thans tussen De Nederlandsche Bank enerzijds, de Nederlandse Bankiersvereniging en de centrales der boerenleenbanken anderzijds overleg gepleegd over de thans van kracht zijnde kredietrestrictieregeling. In de afgelopen week heeft dit voor het tijdvak januari tot en met april 1964 plaats gehad. Rekening moest dit keer worden gehouden met de seizoensinvloed, die in deze maanden aanleiding geeft tot expansie van de kredietverlening. Zodanige uitbreiding is echter wederkerig. In verband met deze factor is in de genoemde periode de norm der toelaatbare stijging vastgesteld op 5 pCt. van de gemiddelde stand der uitstaande kredieten in het eerste halfjaar 1963. In de eerstvolgende maanden is ook de uitbreiding van de kredietvraag te verwachten als gevolg van de loonsverhogingen, die hebben plaats gehad en de prijsstijgingen die hierop volgen of reeds tot stand zijn gekomen. De 5 pCt. betekent, dat de banken zeker onder druk zullen blijven staan, temeer waar reeds ultimo november het plafond werd overschreden.

Kapitaalmarkt.

Na een onderbreking van enige weken, waarin de rente zeer licht daalde, is, waarschijnlijk onder invloed van de discontoverhoging, het gemiddelde effectieve rendement van staatsleningen met een gemiddelde looptijd van langer dan tien jaar weer tot de oorspronkelijke hoogte van 4,8 pCt. opgelopen. De deuk die in de laatste maanden in de spaarlijn der spaarbanken was gekomen is toch zo diep geweest dat ook de jaarcijfers zijn beïnvloed. De Rijkspostspaarbank boekte in 1962 een spaarverschil van f. 246 mln. In het afgelopen jaar dook het cijfer hier iets onder en kwam op f. 236 mln. Met het jaarverslag van De Wereldhaven is het nieuwe seizoen begonnen. De jaarverslagen leggen vanzelfsprekend primair de feiten van het verleden vast, doch zij vormen tevens een uitgangspunt voor de beoordeling van de toekomstige ontwikkeling. Als gevolg van de sterke beweging in het economisch leven in verband met de loon- en prijsverhogingen en de verschuivingen, die er in de vraag zullen ontstaan kan men de resultaten van het afgelopen jaar echter thans minder als maatstaf gebruiken dan in vorige jaren het geval was.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1963	H. & L. 1964	3 jan. 1964	10 jan. 1964
Algemeen	392	404 — 394	398	404
Intern. concerns	548	567 — 553	558	567
Industrie	341	348 — 343	345	348
Scheepvaart	153	158 — 154	158	157
Banken	232	241 — 232	232	241
Handel enz.	165	167 — 165	165	167

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

* Te bestellen bij Uw boekhandelaar dan wel rechtstreeks bij de uitgever N.V. Koninklijke Nederlandse Boekdrukkerij H. A. M. Roelants Afd. 8 te Schiedam.

Wat betekent
executele
 door de
 Kas-Associatie

Aanwijzing van de Kas-Associatie als executeur-testamentair verzekert een boedelbehandeling in absolute onpartijdigheid (in samenwerking met uw notaris) door een instelling, ervaren in vermogensbeheer en beschikkende over deskundigen op het gebied van erfrecht.

KAS-ASSOCIATIE

spuistraat 172 amsterdam

	30 dec. 1963	3 jan. 1964	10 jan. 1964
Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 177	f. 179,60	f. 185,40
Philips G.B.	f. 148,30	f. 151,50	f. 154,80
Unilever	f. 138,90	f. 141,90	f. 142,90
Expl. Mij. Scheveningen	398	405	404
A.K.U.	526	533	533
Hoogovens, n.r.c.	564½	578½	583
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	775	774	800
Nationale-Nederlanden, c.	870	890	919½
Zwanenberg-Organon	900	905	935
Robeco	f. 227	f. 229	f. 233
New York.			
Dow Jones Industrials	760	768	774
Rentestand.			
Langl. staatsobl. a)	4,71	.	4,80
Aand.: internationales a)	3,15 b)	.	3,10
lokales a)	3,66 b)	.	3,59
Disconto driemaands schatkist-papier	2½	2½	2½

a) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

b) 19 december 1963.

C. D. JONGMAN.

RECENTE PUBLIKATIES

Vijf publikaties over de Sowjet-Unie

1. *A. Nove: The Soviet Economy.* The Minerva Series, no. 6. G. Allen and Unwin, Londen 1962, Tweede druk, 328 blz., f.

Dit boek kan worden gerekend tot de meest gebruikte, objectieve en waardevolle werken over dit onderwerp. De twaalf hoofdstukken behandelen: Productive enterprises; Administration, planning, policy decision; Public finance and credit; Wages and prices; The changing nature of problems; Micro-economic problems; Planning and investment; The pricing of factors of production; Trends towards reform; Some basic concepts of Soviet economics; Soviet economics and economic laws (o.m. The post-Stalin revival of economics); Assessment (o.m. The efficiency of the system in competition with the West).

2. *The Soviet Economy. A Book of Readings.* Onder red. van M. Bornstein en D. R. Fusfeld. R.D. Irwin, Inc., Homewood, Illinois 1962, 382 blz., \$ 4,50.

Dit werk omvat 19 bijdragen van verschillende, w.o. bekende, economen. Hiertoe behoren A. Eckstein: The Background of Soviet Economic Performance; M. Bornstein: A comparison of Soviet and United States National Product; A. Nove: A Note on the Availability and Reliability of Soviet Statistics; eveneens van A. Nove: Soviet Trade and Soviet Aid; L. Turgeon: Levels of Living, Wages

and Prices in the Soviet and United States Economies; W. W. Rostow: Summary and political implications.

3. *N. Spulber: The Soviet Economy. Structure, principles, problems.* W. W. Norton & Company, Inc., New York 1962, 311 blz., \$ 5,95.

Dit, zeer wel bruikbare, werk omvat vijf delen. Het eerste deel behandelt de structuur van het coördinerende mechanisme van de Sowjet-economie, nl. het nationale economische plan; het tweede gaat over de samenhangen tussen de belangrijkste economische sectoren; het derde onderzoekt inkomen en geld, planning en „accounting”; het vierde heeft als onderwerp de vraagstukken van planning van efficiency vanuit de resp. standpunten van de Westerse en de Russische economische theorie. Het laatste deel omvat de Comecon en een vergelijking van de Russische met de Amerikaanse economie.

4. *M. Müller, T. M. Piotrowicz, L. Sire, H. Smith: Communist Economy under change. Studies in the theory and practice of markets and competition in Russia, Poland and Yugoslavia.* The Institute of Economic Affairs (waaraan o.m. Colin Clark verbonden is), Londen 1963, 272 blz., 25 sh.

Dr. Margaret Miller schrijft over „Markets in Russia”. Zij constateert dat marktinvoeden nog een opmerkelijke rol spelen, ook buiten de officieel vrije sectoren. Deze rol is van groot belang voor levensmiddelen, woningen, arbeidsbezetting en wijzigingen van de planvervulling; e.e.a. ondanks de officiële Russische doctrine.

Het artikel van Teresa M. Piotrowicz, een Poolse, gaat over „The Polish Economic Pendulum”; dat van Ljubo Sire over „State Control and Competition in Yugoslavia”. Henry Smith behandelt principes van het marxistische denken in „Marxist Fallacy and Competitive Co-existence”.

5. *W. W. Rostow e.a.: The Dynamics of Soviet Society.* A Mentor Book, Vijfde druk 1962, 264 blz., 60 \$ct.

Onder leiding van de bekende auteur Rostow komen vele aspecten van de Sowjet-samenleving aan de orde. Enkele grepen: Soviet Power and the Economy; The Evolution of Soviet Ideology; The Bureaucratization of Social and Cultural Life; The Pattern of Soviet Society in General; The Higher Bureaucracy and Executive Power; Group Dissatisfactions (o.m. The Peasant); Post-Stalin.

LIPS & GISPEN N.V.*)

gevestigd te Dordrecht

UITGIFTE van

nominaal f 1.750.000,- certificaten van gewoon aandeel
in stukken van f 1.000,- en f 100,- aan toonder,

ten volle delende in de resultaten van het boekjaar 1964 en volgende
boekjaren.

tot de koers van 100 pct.

*) Indien de omwisseling van aandelen Gispens geen doorgang mocht vinden, zal de
uitgifte betrekking hebben op certificaten van gewoon aandeel Lips Brandkasten-
en Slotenfabrieken N.V.

De ondergetekenden berichten dat zij de inschrijving op bovenvermelde
certificaten, uitsluitend voor houders van claimbewijzen, openstellen bij
hun kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Dordrecht op

vrijdag 24 januari 1964

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 14 januari 1964.

Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn bij de inschrijvingskanto-
ren verkrijgbaar.

**DE TWENTSCHE BANK N.V.
NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.**

Amsterdam, 14 januari 1964.

GEMEENTE ROTTERDAM

Burgemeester en wethouders van Rotterdam roepen sollicitanten op
voor het vervullen van een staffunctie bij de secretarie-afdeling
Openbare Werken, t.w.

chef van het bureau redactie

in de rang van

adjunct-administrateur

Sollicitanten dienen de hoedanigheid van meester in de rechten te
bezitten, alsmede te beschikken over leidinggevende capaciteiten,
redactionele gaven en een uitgebreide praktijk in de gemeente-
administratie, in het bijzonder op het terrein van de openbare werken,
tevens omvattende stadsontwikkeling, volkshuisvesting, bouw- en
woningtoezicht, beheer der eigendommen.

De aan de rang van adjunct-administrateur verbonden wedde bedraagt
voor 1964 in minimum f 1201,- en in maximum f 1569,- per maand, te
verhogen met de huurcompensatie (4%) en de vakantietoeslag (4%).
Aanstelling boven het minimum is mogelijk.

De Verplaatsingskostenverordening is van toepassing.

Bij de benoeming zal mede een rol spelen de geschiktheid om over ca.
twee jaren de alsdan met pensioen gaande administrateur, plaats-
vervangend hoofd van de afdeling, eventueel op te volgen.

Sollicitaties zo mogelijk vóór 25 januari a.s. te richten tot burge-
meester en wethouders en te adresseren aan de chef van het bureau
Personeelvoorziening, kamer 331, stadhuis, onder no. 772.

KWANTITEIT

of

KWALITEIT ?

Wanneer het U vooral om
de kwantiteit van de reacties
op door Uw onderneming
geplaatste personeelsannonces
gaat, dan menen wij er goed
aan te doen U tevoren te
moeten afraden deze annonces
in „E.-S.B.” te plaatsen. Hon-
derden reacties voorspellen
wij U beslist niet.

★

Wilt U echter een indruk heb-
ben van de kwaliteit van de
binnenkomende reacties, dan
zal het U interesseren dat tal-
rijke grote ondernemingen re-
gelmatig „E.-S.B.” inschakelen
als medium voor het oproepen
van functionarissen op hoog
niveau. De ervaring leert deze
bedrijven namelijk dat een
oproep in „E.-S.B.” geplaatst,
een prima selectie van het
aantal reacties betekent, het-
geen een niet onbelangrijke
aanwijzing is wat betreft het
„aanbod”.

★

Zoekt U het in de kwaliteit
van de reacties op Uw per-
soneelannonces, dan geven
wij U ernstig in overweging
om „E.-S.B.” als medium in
te schakelen.

**Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam**

FUSIE LIPS - GISPEN

De ondergetekenden delen mede dat exemplaren van een Bericht inzake het aanbod tot omwisseling van aandelen **Gispens' Fabriek voor Metaalbewerking N.V.** in certificaten van gewoon aandeel en in 5 pct. converteerbare obligaties resp. in en ten laste van **Lips & Gispens N.V.** verkrijgbaar is ten kantore van

DE TWENTSCHE BANK N.V. en de NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.
te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage.

Laatste dag van aanmelding: vrijdag 24 januari 1964.

Dordrecht, 14 januari 1964

**Lips' Brandkasten- en
Slotenfabrieken N.V.**

Culemborg, 14 januari 1964

**Gispens' Fabriek voor
Metaalbewerking N.V.**

Leeft met Uw tijd mee! Leest „E.-S.B.”!

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman.
Prof. A. M. de Jong.
Prof. F. J. de Jong.
Prof. P. B. Kreukniet.
Prof. H. W. Lambers.
Prof. J. Tinbergen.
Prof. G. M. Verrijn Stuart.
Prof. J. Zijlstra.

*

Abonnementsprijs f. 30; voor
studenten f. 15.

*

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

E.-S.B. 15-1-1964

N.V. W. A. HOEK'S MACHINE- EN ZUURSTOFFABRIEK Schiedam

zoekt, voorlopig ter assistentie en in de toekomst voor de opvolging van een van haar topfunctionarissen, contact met een jong

econoom

die bereid dient te zijn tijdens een intensief trainingsprogramma zowel administratief als commercieel de details van zuurstof- en acetyleen-dissousdistributie te leren kennen en beide taken gaandeweg met een grotere mate van zelfstandigheid op zich te nemen. Het is de bedoeling, dat hij na twee jaar optreedt als directe assistent van de huidige

adjunct-directeur

die over ca 7 jaar de pensioengerechtigde leeftijd bereikt en al zijn taken op dit niveau aan hem moet kunnen overdragen.

Voor deze verantwoordelijke positie wordt een academicus met B vooropleiding gezocht, die zowel administratief als commercieel op directieniveau kan optreden en beslissingen nemen.

Wij zijn gemachtigd serieuze reflectanten telefonisch nadere inlichtingen te verstrekken (tel. 010-51006, toestel 2).

Eigenhandig geschreven brieven
met uitvoerige gegevens worden
onder nummer 228 ingewacht bij

Psycho-logisch Adviesbureau
L. Deen en Dr. J. G. H. Bokslag
Nwe Binnenweg 474. R'dam

BOEKHOUDMACHINES
KASREGISTERS
PERIFERIE-
APPARATUUR

ANKER KANTOORMACHINES N.V.

AMSTERDAM
v. Baerlestraat 91
Tel. (020) 734202

ROTTERDAM
Westblaak 8
Tel. (010) 126152

DEN HAAG
Noordeinde 17A
Tel. (070) 636907

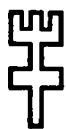
EINDHOVEN
Hertogstraat 40
Tel. (04900) 15222

BANDPONSERS
TRANSISTOR-
REKENAUTOMATEN
MAGNEETSCHRIFT-
DRUKKERS

HOOFDKANTOOR:

Anna Paulownaplein 3, Den Haag.

Telefoon 636907

TECHNISCHE HOGESCHOOL EINDHOVEN

Bij de onderafdeling der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen bestaat plaatsmogelijkheid voor een

JONG ECONOMO of JURIST

- die a. als staffunctionaris het bestuur van de onderafdeling zal bijstaan bij werkzaamheden op het terrein van organisatie en beheer, en medewerking zal verlenen bij de ontwikkeling van de bedrijfskundige studie.
- b. werkzaamheden zal verrichten als wetenschappelijk medewerker voor sociaal recht (docent: prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp).

Na uitgroei van beide taken zal de functionaris in een van bovengenoemde richtingen zijn verdere loopbaan kunnen kiezen.

Inlichtingen omtrent de inhoud van de vacerende functie kunnen worden verkregen bij prof. dr. ir. F. P. A. Tellegen (tel. 04900 6 80 00, tst. 28 73).

Schriftelijke sollicitaties, onder vermelding van nummer V 1089, te richten aan het hoofd van de centrale personeelsdienst van de Technische Hogeschool, Insulindelaan 2, Eindhoven.

GEMEENTE ROTTERDAM

Bij de economische directie der gemeenteziekenhuizen vacert binnenkort de functie van

chef van de economische afdeling

Deze functie omvat in algemene zin de behandeling van de financieel-administratieve en bedrijfseconomische zaken met betrekking tot 3 gemeenteziekenhuizen (1800 bedden), enige gemeentelijke verpleeginrichtingen (600 bedden), alsmede de gemeentelijke wasserij en een aantal badhuizen. De te benoemen functionaris zal werkzaam zijn als een der naaste medewerkers van de economisch directeur der gemeente-ziekenhuizen.

Gegadigden dienen te beschikken over een goede theoretische vorming en een ruime praktische ervaring op administratief en bedrijfseconomisch terrein, alsmede over een grote mate van tact in de omgang met functionarissen van velerlei niveau. Bekendheid met ziekenhuisvraagstukken strekt tot aanbeveling.

Benoeming zal geschieden in de rang van administratief hoofdambtenaar-afdelingschef (salarisgrenzen f 1201,-- - f 1569,-- p.m.). Aanstelling boven het minimum is mogelijk. Bij gebleken geschiktheid kan bevordering tot administrateur volgen (salarisgrenzen f 1293,-- - f 1707,-- p.m.). De genoemde bedragen zijn inclusief de algemene salarisverhoging per 1 januari 1964 en exclusief de huurcompensatie ad 4%. De Verordening inzake vergoeding van reis- of pension- en verhuiskosten is van toepassing.

Eigenhandig geschreven uitvoerige sollicitatiebrieven, onder opgave van referenties, te richten tot burgemeester en wethouders en te adresseren aan de chef van het bureau Personeelvoorziening, kamer 331. stadhuis, onder no. 761.

Telkens en telkens blijkt ons weer, hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiteraard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, advies voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

E.-S.B. 15-1-1964